

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 214.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ ἐν Ῥόδῳ
Τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν.

ΠΡΟ πεντεκαίδεκα ἐτῶν ὁ ἐν Βερολίῳ σοφὸς Κ. Δ^ο Ιούλιος Friedländer, συναγαγὼν ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συγγραφέων τὰ ἐν Ῥόδῳ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλῆμ κοπέντα νομίσματα, καὶ προσθέσας ἑκατὸν ἄδυναθὰ καὶ εὐρῆ ἀνέκδοτα, ἐδημοσίευσεν σπουδαίαν αὐτοῦ πραγματείαν, τὴν ἐπιγραφομένην « Die Münzen der Johanniter Orders auf Rhodus. Berlin 1843, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀπορίας ἐξέδοτο τὸ 1845 καὶ παράρτημα. Ἄπαντα δὲ τὰ ἐν τῇ πραγματείᾳ τε καὶ τῷ παραρτήματι ὑπὸ τοῦ Κ. Friedländer περιγραφόμενα νομίσματα εἶναι πριάκοντα καὶ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν, τρία δὲ ἕτερα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ ταῦτα ὑπ' ἄλλων, ὥστε κατὰ τὸ σύνολον τὰ ἄχρι τοῦδε γνωστὰ νομίσματα τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τῆς Ῥόδου συμποσοῦνται εἰς τεσσαράκοντα. Ὅθεν εἰς ἐπιπέσειν τῆς πολιτικουαυτῆς σειρᾶς δημοσιεύω δέκα καὶ τρία ἕτερα ἀνέκδοτα νομίσματα, ἐξ ὧν ἓν ἐκ τοῦ ἐν Ταυρίνῳ Μουσειοῦ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, τὰ δὲ λοιπὰ δώδεκα ἐκ μόνῃς τῆς ἐμῆς συλλογῆς, ἢ, ὡς

πρὸς τὰ νομίσματα τῶν Σταυροφόρων καὶ τῶν ἄλλων ἐν Ἑλλάδι Φράγκων κατακτητῶν, δύναμι γωρὴς ἐπάρσεως νὰ ἀνομάσω τὴν πλουσιωτέραν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πρώτη καταγωγή τῶν ἱπποτῶν, τῶν διαδοχικῶς ἐπικληθέντων Σπηταλιωτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλῆμ, τῆς Ῥόδου καὶ Μελίτης, καὶ τοῖς μὴ ἀκριβῶς γνωστῆς, φαίνεται ἡμῶς προγενεστέρᾳ τῆς πρώτης Σταυροφορίας. Κατὰ Γουλιέλμον τῆς Τύρου, τὸν ἀκμάσαντα ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν Σταυροφοριῶν, ἔμποροι τινες ἐξ Ἀμάλης κατέβησαν κατὰ τὸ 1048 διὰ χρημάτων νὰ λάβωσι παρὰ τῶν Καλιφῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἀδειαν τοῦ ἰδρύσαι ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου Τάφου μονὴν δυτικῶν δόγματος ἀφιερωμένην εἰς τὴν Θεοτόκον. Ταύτην δὲ τῇ μονῇ ἀκολούθως παρεκοδόμησαν οἱ μοναχοὶ ξενῶνα πρὸς ὑποδοχὴν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενούντων ἢ πτωχῶν προσκυνητῶν. Ὁ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἰδρυθεὶς αὗτος ξενὼν ταχέως ἐξάκουστος ἐγένετο, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐξ αὐτοῦ προεργουμένων εὐεργεσιῶν· ὁ δὲ προϊστάμενος αὐτοῦ Γεράρχος d' Avesnes ἐπέδειξεν ἐν βραχείᾳ χρόνῳ διαστήματι τοσοῦτον ζῆλον καὶ ἐνεργητικότητα, ὥστε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γενομένην ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλῆμ τῷ 1099 κατέστη ἀξίος τῆς ἐνορίας αὐτοῦ τοῦ Γοδοφρέδου de Bouillon καὶ ἐτέρων χριστιανῶν ἡγεμόνων. Ἐκτότε οἱ ἀδελφοὶ Σηρακιώται ἐγαρήγησαν πρὸς τοὺς προσκυνητὰς ἐνόπλους φρουράς, ὅπως ὑπερασπίσωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμοριῶν τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες περιτρέχαντες ἐλάτουντο τὴν

Παλαιστίνην. Κατὰ δὲ τὸ 1113 ἔτυγον παρὰ τοῦ Πάπα Πασγαλλίου Β' καὶ βούλλαν τινά, δι' ἧς ἐπεκυροῦντο αἱ γενόμεναι αὐτοῖς δωρεαί, ἀπὸλλάττοντο τοῦ φόρου τῆς δεκατείας ἄπασαι αἱ ἰδιοκτησίαι τοῦ Τάγματος, πρὸς δὲ ἐχορηγεῖτο τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τὸ δικαίωμα τῶν ἐκλέγειν καὶ διορίζειν ἀφ' αὐτῶν τοὺς προϊσταμένους τῶν. Ὁ Ραϊμούνδος du Puy, ὅστις τῷ 1118 διεδέχθη τὸν Γεράρδον, ἐγένετο ὁ ἀληθὴς τοῦ Τάγματος θεμελιωτής, πρῶτος μεταλλάξας τὸν πρῶτον τίτλον τοῦ γούλακος εἰς τὸν τοῦ μαριύτρου, καὶ διακελεύσας τοὺς ἱππῶταις τὴν τροπλὴν ἐπαγγελίαν τῆς ὑπακοῆς, τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς πενίας. Προϊδὼν δὲ τὰς μεγάλας ὠφελείας αἵτινες ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ὑπὲρ τῆς χριστιανωσύνης ἐξ ἀνδρῶν εὐτόλμων καὶ εὐσεβῶν συνάμα, ἐπέταξεν αὐτοῖς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς θεραπειᾶς τῶν προσκυνητῶν καὶ τῆς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ὑπερασπίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ πληρώματος. Ἡ θριαμβικὴ τοῦ Βαλδουίνου εἰσέλευσις εἰς Ἀντιόχειαν, ἡ ἄλωσις τῆς Ὑόρου, καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν Σαρακηνῶν ἀποτυχούσα τῆς Ἰσπῆς πολιορκία, κατορθώματα ἰδίως εἰς τὴν ἀνδρῶν τῶν Σπηταλιωτῶν ὀφειλόμενα, πολυθρόνητον κατέστησαν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν δόξαν, ἐνῶ ταῦτοχρόνως τὸ Τάγμα τὴν κατοχὴν λαμβάνον ἐκτεταμένον κτημάτων ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Βυρώπης, ὁσημέραι ἐπλουτίετο. Ἐτέρα δὲ ἀνδρίας ἐπιχειρήματα προσεπήνεσαν ἀκολουθῶς τὴν ὑπόληψιν καὶ ἰσχὺν αὐτῶν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ραϊμούνδου, ὅστις ἀπέβισε τὸ 1160 ὑπὸ πάντων σεβόμενος καὶ τιμώμενος τῶν χριστιανῶν. Ἐν ἔτει δὲ 1188 ὁ Ἀυτοκράτωρ Φρειδερίχος Βαρβαρόσσας παρῆρχε μεγάλα προνόμια τοῖς ἱππῶταις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὅμοις καταλαβόντος τοῦ Σαλαδίνου μετὰ δύο ἔτη τὴν Ἱερουσαλήμ, ὑπεχρῶθησαν νὰ μετοικήσωσιν. Ἐξελασθέντες δὲ παντάπασι τῆς Παλαιστίνης τῷ 1204 διὰ τὴν τῆς Πτολεμαίδος ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, εἶρον ἄσυλον ἐν Κύπρῳ, ἔνθα Ἐρρίκος Β' ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου παρεχώρησεν αὐτοῖς τὴν Λεμψοῦν.

Ἐν Λεμψοῦ διατρίψαντες οἱ ἱππῶται διετέλεσαν ἀδικαίπτως διχονοοῦντες πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου διὰ ἠναγκάσθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Τάγματος Φούλκων de Villaret νὰ ἐνεργήσῃ τὸ σχέδιον ὅπερ εἶχε συλλάβει ὁ προκατόχος του, τούτεστι νὰ ἄρῃ ἐκ Κύπρου τὴν ἔδραν τοῦ Τάγματος καὶ ἀλλαχοῦ νὰ ἐγκαταστήσῃ αὐτήν. Ἐξελέξατο δὲ ὡς προσφορώτερον μέρος τὴν Ῥόδον. Ὅταν πρὸς ἐπίτευξιν τοιοῦτου σκοποῦ μετέβη ὁ Villaret εἰς Προβέντζαν, ὅπως ἐπικαλεσθῆ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα Κλήμεντος Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Ἰσραίου. Ἐπιδοκιμάσαντος δὲ τοῦ Πάπα τὸ σχέδιον, ὁ μὲν σκοπὸς τῆς μεταστάσεως ἐτηρήθη μυστικῶς, ὡς πρόφασις δὲ ἐκηρύχθη νέα Σταυροφορικὴ ἐκστρατεία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων. Κατὰ συνέπειαν τοῦ τοιοῦτου κηρύγματος συνηροῖσθησαν πανταχόθεν ἀπειράριθμα χρήματα, καὶ μέγα συνέβησεν πλῆθος Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν σταυροφόρων, ἐξ ὧν ἐκλέξατο ὁ Villaret τοὺς μαχητικότερους συνε-

κρότησεν ἀξιόλογον στρατὸν καὶ ἐβρέθη ἐν Βρεντεσίῳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1308 κατὰ πάντα ἑτοιμος. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔαρος 1309 ἀποπλεύσας ἐκ Βρεντεσίου μετὰ τοῦ καλῶς παρεσκευασμένου στρατοῦ αὐτοῦ καὶ στόλου, συγκεκμημένου ἐκ πλοίων χορηγηθέντων ὑπὸ τῶν Γενουαίων καὶ Καρδίου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐν Λεμψοῦ ὑπάρχοντας ἱππῶτας, διευθύνθη εἰς Μάκριν (Τελημψοῦν) ἐν Λυκίᾳ. Ὁ Παχυμέρης καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ διηγοῦνται ὅτι ὁ Villaret, πρόθεσιν ἔχων νὰ ἀναγκασθῇ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν καὶ νὰ ταχθῆ ὑποτελής, ἔστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀυτοκράτορα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν πρεσβύτερον, ἐξαιτούμενος τὴν νῆσον Ῥόδον ἐπὶ τῇ ὑποχρῶσει τοῦ ἐλευθερώσει τὰς θαλάσσιαις ἐκείνας ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν, καὶ χορηγεῖν ἐτησίως τῷ Ἀυτοκράτορι τριακοσίου ἱππῶτας. Ὁ Ἀνδρόνικος, καὶ τοι ἐξουσιάζων τὴν Ῥόδον κατ' ὄνομα, διότι στασιασταὶ τινες ἐκ τοῦ οἴκου Γαβριλά, εἶχον κηρύξει αὐτοὺς ἀνεξαρτήτους καὶ συνεμείζοντο τὴν κατοχὴν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν, ἀπέβριψε τὴν αἴτησιν τοῦ Villaret καὶ ἔστειλε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου στρατὸν καὶ στόλον. Ἀλλ' ὁ Μάγιστρος, ἐξ ἀπορόπου κατὰ τῆς Ῥόδου ἐπιτεθείς, ἐκυρίευσεν δι' ἐφόδου τῇ 15 Ἀυγούστου 1309 πρῶτον μὲν τὴν πρωτεύουσαν, εἶτα δὲ κατέσχε τὴν νῆσον ὅλην. Κυριευθείσης οὕτω τῆς Ῥόδου, ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἱπποτῶν καὶ αἱ παρακειμένα μικραὶ νῆσοι Νίσυρος, Λέρος, Κάλυμνα, Ἐπισκοπία (Τῆλος), Χάλκη, Σῶμη καὶ Κῶς. Ἐκτοτε δ' ἀπέβησαν οὗτοι τὸ μόνον ἔθνος ὅπερ ἠ ἐπαπειλουμένην Ἐυρώπην ἠδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὰς εἰσβολὰς τῶν ἔχθρῶν τῶν φρότων καὶ τοῦ Σταυροῦ Μωαμεθανῶν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου Ἡλιῶνος de Villepueivo ἐγένοντο γενικαὶ παρασκευαί καὶ ἐπισκευαί. Ὀχυρώθη ἡ τε πόλις Ῥόδος καὶ ἡ νῆσος ὅλη· ἐνεδυναμώθη τὸ ναυτικὸν καὶ ἐξασφαλίθη ἡ Πολιτεία διὰ καὶ χριστιανοὶ λατῖνοι πολλοὶ συνέβησαν πανταχόθεν ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ σημαίαν τοῦ Τάγματος, ὥστε ἡ Ῥόδος ταχέως ἀνυψώθη εἰς ἑμπορικὴν περιουσίαν. Κατὰ δὲ τὸ 1340 στόλος συμμαχικός, συγκείμενος ἐκ πλοίων εἰκοσι τῶν ἱπποτῶν, τοῦ Πάπα, τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου, προσέβαλε καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Σμύρνην, κατεχομένην τότε ὑπ' Ὀθωμανοῦ τινος πορθητοῦ ἁμοῦρ ἢ Ὁμερ καλουμένου ὅμοις μὴ δυναθέντες νὰ διατηρήσωσιν τὴν πόλιν χρόνον μακρὸν, κατέσχον τὸ φρούριον, εἰς ὃ κατέλιπον παπικὴν φρουράν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου Πέτρου D' Aubusson ἐπέτυχον οἱ ἱππῶται νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς μίαν τῶν μάλλον ἀξιωμανησθέντων πολιορκιῶν τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένων. Ἐν ἔτει 1480 Μαΐου 23 στόλος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ ἀποσταλθεὶς ἐξ 160 πλοίων καὶ στρατὸς ἐξ 100,000 μαχητῶν ἐνεφανίσθη εἰς Ῥόδον καὶ ἐπεχείρησεν ἐνώπιον τῆς πόλεως πολιορκίαν φοβεράν. Ἐν διαστήματι τριῶν μηνῶν αἱ ἐπανειλημμένα ἔφοδοι τῶν Τούρκων, τὰ ἀδίκαια σφαιροβολήματα τῶν τρισημέλιων πυροβόλων καὶ αἱ παντοῖαι πολεμικαὶ μηχαναὶ ἔφερον καθεκαστὴν εἰς τε

τὰ τείχη καὶ τὴν πόλιν μεγάλην βλάβην, καὶ ἐνεπνεύσαν εἰς τοὺς κατοίκους φόβον καὶ ταραχὴν· ἀλλὰ διὰ τῆς συνέσεως καὶ τοῦ ἀπαρραδειγματίστου ἡρωϊσμοῦ τοῦ Ἀρχηγῶ, ὅστις ὡς ἀπλούς στρατιώτης ἐμάχετο μετὰ τῶν γενναίων ἱπποτῶν, τὰ πάντα καλ' ἐκαστὴν ἐπανορθοῦντο καὶ πᾶσα προσπάθεια τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν ἐματαιούτο. Ἰδὼν δὲ ἐπὶ τέλος ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης Μισσᾶχ Πασσᾶς τὸ ἀκατόρθωτον τῆς ἐκπορθήσεως, ἠναγκάσθη, θυσιάσας ἡδὴ τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ του, νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἀποθανόντος τοῦ Μωάμεθ, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Βαλαζήτης καὶ Ζιζήμης ἐρίζοντες περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπολέμουν ἀλλήλοισ· ἠττηθέντος δὲ τοῦ Ζιζήμου μετὰ δύο πεισματώδεις μάχας συμβάσας τῇ 1481 καὶ 1482, ὁ μὲν Βαλαζήτης ἐστερέωθη ἐπὶ τοῦ ὀνόματος, ὁ δὲ ἄλλος Ζιζήμης κατέφυγεν εἰς Ῥόδον, ἔνθα θύμα γενόμενος τῆς δυτικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξεν ἀντικείμενον σκανδαλωδῶν διαπραγματεύσεων (α). Ὁδὴ ἤτον ὁ D' Aubusson ἐλαβε παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα πρὸς ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας του τὸν καρδιναλίον πῖλον (β). Ἐτελεύτησε δὲ τῇ 1503 καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ ἐνδοξότερος πάντων τῶν ἀπὸ συστάσεως τοῦ Τάγματος Ἀρχηγῶν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Βυερίκου D' Amboise συμβάντα ἀξιοφήγητα δὲν συνέβησαν, ἐκ τὸς εὐτυχῶν τινῶν θαλασσίων ἐκδρομῶν κατὰ τῶν Τουρκικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν στόλων, καὶ τῆς κατὰ τὸ 1809 ὑπὸ τῶν πλοίων τῶν ἱπποτῶν κυριεύσεως τοῦ μεγαλειτέρου πλοίου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, ὅπερ ἐφεξῆς ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχίς τοῦ Τάγματος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ D' Amboise ἐξελέχθη Μέγας Μάγιστρος ὁ Γουτῶν De Blanchefort, ὅστις ὅμως ἀπέβισε καλ' ὀδὸν πρὶν ἢ θύσῃ εἰς Ῥόδον ἀκολουθῶς δὲ ἀνηγορεύθη ὁ Φαβρίκιος Di Carretto, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ Σουλτάνος Σελίμης, κατακτηθεὶς τὴν Αἴγυπτον, ἐσκόπευσε νὰ στρέψῃ τὰς δυνάμεις του κατὰ τῆς Ῥόδου· ἀλλ' ὁ θάνατος προέλαβεν αὐτόν, ὥστε ἐματαιώθησαν τὰ σχέδιά του. Ὁ Φαβρίκιος ὅμως δὲν ἠσύχασεν. Ἐνεδύνωσεν τὸν στρατὸν καὶ τὰ ὄργανά του, καὶ ἔ-

στειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βυρώπης, ἐπικαλούμενος βοήθειαν· ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος δὲ ἵνα φέρῃ πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντιπερσπασμόν τινα, συνέδραμε τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελίμης εἶχον ἀποστατήσῃ· ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι ἠττηθέντες ταχέως, ὑπέκυψαν ἐκ νέου εἰς τὸν ζυγόν, ὁ δὲ Φαβρίκιος, ἰδὼν ματαιωθεῖσαν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπέπειραν, ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης τὴν 10 Ἰανουαρίου 1524.

Διάδοχος τοῦ Φαβρικίου ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν ὁ Φίλιππος Villiers de l' He-Adam, καλ' ὄν καιρὸν ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάθητο ὁ μεγαλοπράγμων Σουλεϊμάνης, ἡδὴ παρασκευαζόμενος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ῥόδου. Ὁ Villiers, διορῶν προσεγγίζοντα τὸν κίνδυνον, ἀποπέμπεται πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βυρώπης καὶ τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν Στ', ἀλλ' οὐδεμία δίδεται εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ ἀκράσας· ὁ δὲ Πάπας αὐτὸς ἀντὶ βοήθειας πέμπει τοὺς ἱππῶταις εὐχὰς μόνον καὶ εὐλογίας. Τὴν 26 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1522 ἀναγγέλλεται εἰς Ῥόδον ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, τὴν δὲ 28 Ἰουλίου ἐρχεται καὶ αὐτὸς ὁ Σουλεϊμάνης· ἀποβιβάσθέντος δὲ μετ' ὀλίγου τοῦ στρατοῦ ἀρχεται ἡ πολιορκία. Τὸ Τουρκικὸν στραῦμα συγκροτεῖτο ἐξ εἰκοσι μυριάδων μαχητῶν, οἵτινες ἔστυρον τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν πυροβόλων ἄσπερ ἐπὶ Μωάμεθ Β' κατέθραυσαν τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὁ δὲ στόλος συνέκειτο ἐκ τετρακοσίων παντὸς εἶδους πλοίων. Κατὰ τοσοῦτου καὶ τηλικούτου χερσαίου στρατοῦ καὶ τηλικαύτης θαλασσίου δυνάμεως δὲν εἶχεν ὁ Villiers ν' ἀντιπαρατάξῃ εἰμὴ τέσσαρας χιλιάδας καὶ πεντακοσίους μισθωτοὺς, καὶ μόνους ἑξακοσίους ἱππῶτας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὁποίων προσκλιθέντες ἀνέλαβον τὰ ὄπλα καὶ οἱ δυνάμενοι νὰ ὀπλοφορήσωσι κάτοικοι Ἕλληνας. Ἐπὶ πέντε μῆνας ἀγρίως ἐπολέμησαν οἱ Τούρκοι καὶ πολλὰς ἐπεχείρησαν ἐφόδους· ἀλλ' οἱ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι τῆς Ῥόδου ὑπερασπισταί, καὶ τοι ὄλγοι, ἀπέκρουσαν μετὰ γενναϊότητος τὴν εἰκοσάκις ὑπερπερούσαν δύναμιν τῶν Τούρκων, καὶ τοσαῦτα διέπραξαν θαύματα ἀνδρείας ὑπερφυῆς, ὥστε ὑπερέβησαν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς D' Aubusson ἐνδόξου πολιορκίας. Τελευταῖον δὲ, ἐπειδὴ τὰ μὲν τείχη κατὰ δαφίσθησαν, αἱ δὲ τάφοι ἐπληρώθησαν καὶ ἡ πυρτις ἔλειψε διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πορτογάλλου ἱπποτοῦ Ἀνδρέου de Mernil ἢ Amarul, τοῦ καὶ Μεγάλου Καγκελαρίου τοῦ Τάγματος, ὅστις ἀνακαλυφθεὶς εἰς τὰ προδότικα ἔθνα τῶν ἐθανατώθη, ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου νὰ παραδοθῶσιν, ἐπὶ συνθήκῃ ὅτι ἤθελον ἐντίμως ἀποχωρήσει. Ὅπως δὲ μερίζονα ὁ Σουλεϊμάνης περιποίησιν τιμῆν τῷ Τάγματι τῶν ἱπποτῶν, ἐπεσκέψατο τὸν Μέγαν Μάγιστρον εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦς του, ὅτι ἔλυπε τὸ δῶκον τὴν γέροντα αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐστίας του, ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατὸν ἄλλως γενέσθαι.

Τῇ 1 Ἰανουαρίου 1523 ἐμβιβάσθέντες οἱ ἱππῶται μετὰ τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Μαγίστρου ἐπὶ τῶν πλοίων

(α) Ὁρα τὰ εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν διπλωματικὰ ἔγγραφα τῆς διαπραγματεύσεως ἐν τῇ 142 φιλολογίᾳ τῆς Πανδώρας, δημοσιευθεῖσα παρὰ τοῦ περιφανοῦς Σπ. Ζαμπέλιου.
(β) Ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκδομένην περιοδικὴν La Civiltà Cattolica φιλ. 171, ἐκτιμώμενην τὴν αἰθρὴν ἐκ τῆς Πανασι ἀρχαιολογικοῦ (φιλ. Α' 15 Ἀπριλίου 1867), ἀναγγέλλει ὅτι ἐν Ῥόδῳ μετὰ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Νικοποιοῦ Θεοτόκου ἀνεκλήθη πρὸς μικροῦ πινάξ ἐκ μίλωνος μαρμαροῦ, ἐφ' ᾗ ὁ Σάλλος γρᾶμμασι ἐπιγράφηκε τὸ ὄνομα δι' οὗ ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Β' περιέβηκε τῇ Καρδιναλικῇ ἀξιώματι τὸν Μέγαν Μάγιστρον Πέτρον D' Aubusson. Τὸ δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικὸν λέγει παρακατῶν, ὅτι ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶναι τὸ μόνον τὴν σήμερον γνωστὸν κείμενον τοῦ θεσπίματος τοῦ Ἰννοκέντιου Β', τοῦ ὅπερ, ὡς νομίζω, ἠμαρτημένως ἔχει· διότι τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔκκεθεν ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς Μελίτης κατεχωρήθη περὶ πολλοῦ ἐν τῇ Β' τόμῳ τοῦ Codice Diplomatico del Suero Militare Ordine S. Gerosolimitano, Lucca 1737, ἀπὸ. CXXXIV, σελ. 157.

καὶ ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τεσσάρων χιλιάδων πολι-
τῶν, φευγόντων τὴν Τουρκικὴν δουλείαν, ἐγκατέλι-
παν τὴν παλαιὰν 'Ρόδον οὕτω δὲ τὸ ἄσικον τάγμα,
σημαφοροῦν τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος τεθνηκότος
μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς « afflicti spes mea rebus » ἤρ-
ξατο τὴν πενήτην ἡδοικορίαν του. Καὶ πρῶτον μὲν
προσωμίσθησαν οἱ Ἴπποταὶ εἰς Κρήτην, εἶτα δὲ εἰς
Σικελίαν, καὶ τέλος κατέφυγον εἰς 'Ρώμην, ἐνθα
διέμειναν μέχρι τοῦ 1530 ὁ Αὐτοκράτωρ Κά-
ρολος Β'. παρέσχεν αὐτοῖς τὴν Μελίτην, ὅπως ἐκεῖ
ἐγκαθιδρόσωσιν αὐθις τὸ Τάγμα των, ἐπὶ συνθήκῃ
ἢ ἀποδώσῃ τὴν νῆσον τῇ Σικελίᾳ, ἐάν ποτε τὴν
'Ρόδον ἐπανακτήσῃ, καὶ νὰ διατελοῦν αἰωνίως
πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς πειρατὰς.

Καὶ ὁ μὲν Σουλεϊμάνης ἐξεστράτευσεν κατὰ Μελί-
την ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παλινοδρομήσῃ, μὴ δυναθεὶς
νὰ καταβάλῃ τὴν ἠρωϊκὴν τῶν Ἴπποτῶν ἀμυναν,
κυρίως χρεωστούμενη τῷ πολεμικῷ ζήλῳ τοῦ τότε
Μεγάλου Μαγίστρου Ἰωάννου de La Valette. Ἐκτότε
δέ, οὐδὲν ἀξιάγαστον συνέβη ἐν Μελίτῃ ἄχρι τοῦ
1798, ὅτε ἡ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου ἀγομένη πρὸς κα-
τάνκτησιν τῆς Αἰγύπτου Γαλλικὴ ἐκστρατεία, διελ-
θοῦσα ἐκ τῆς νήσου καὶ τοὺς Ἴπποτας ἐξώσασα, κα-
τέλαβεν αὐτήν.

Περὶ τοῦτος δὲ ἀκολουθῶν τῆς νήσου τῷ 1800
εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυριαρχίαν, οἱ Ἴπποταὶ ἐξαπέστει-
λαν πρέσβεις πρὸς τὴν ἐν Βιέννῃ σύνοδον, ζητοῦντες
τὴν ἀπόδοσιν αὐτῆς παρὰ τῶν Ἀγγλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ
αἱ τότε δυνάμεις, θέλουσαι ἢ ἀνταμειψῶσιν τὴν Με-
γάλην Βρετανίαν διὰ τὴν συνέργειάν της ἐν τοῖς
κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμοις, ἐφαίνοντο εὐδιάθε-
τοι νὰ ἐπικυρώσωσιν τὴν Ἀγγλικὴν τῆς νήσου κυριαρ-
χίαν, οἱ Ἴπποταὶ πᾶσαν ἀπολέσαντες περὶ ἀνακτή-
σεως αὐτῆς ἐλπίδα, προσέδραμον πρὸς τὸν Αὐτοκρά-
τορα τῶν 'Ρωσσιῶν Ἀλέξανδρον, ἱκετεύοντες αὐτὸν
ἐπιμόνας ἵνα ἀντὶ τῆς Μελίτης δοθῇ αὐτοῖς ἡ Κέρ-
κυρα. Ἀλλ' εἰς τὴν τοιαύτην πρότασιν ἠνθίθη ὁ Μο-
νάρχος νὰ συγκατανεύσῃ φοβούμενος, ὡς πλείστοι
λέγουσι, μήπως οὕτως ἀπολέσῃ τὴν ὅποιαν ἔχειρε
παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὐνοίαν.

Οἱ Ἴπποταὶ λοιπὸν ἐκράτησαν τὴν 'Ρόδον ἐπὶ δια-
κόσια καὶ δεκατρία ἔτη· αὐτὴν δὲ ἀπολέσαντες, οὐ-
δέποτε ἐπαυσαν ὀνειροπολοῦντες μέχρι ἐσχάτων ἡ-
μερῶν τὴν ἐπανάκτησιν της. Ἰπῆρξαν καὶ οὕτοι κρι-
κοὶ τινὲς τῆς ὅλης Φραγκικῆς ἀλύσεως, τῆς δεσμευ-
σάσης κατὰ τὸν Μεσαίωνα τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' ἄλλον
καὶ παρ᾿ ἄλλον, ἄλλα ὁρατὰ ἔγνη τῆς διαβατικῆς
παρ' ἡμῖν ἐγκαταστάσεως των μὴ ἀφίσταντες, ἢ ὀλίγα
τινὰ οἰκοδομήματα, ἐν 'Ρόδῳ μέχρι τῆς σήμερον
σώζονται, πρὸς δὲ καὶ τὰ νομισματὰ αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ
δούλη Ἑλλάς διέρρηξε τὰς ἀλύσεις της, ἠγέρθη, καὶ
ἰδοὺ συγκατατάσσεται ἐν τῇ χορῇ τῶν αὐτονομου-
μένων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν. Τίς δὲ ἤθελέ ποτε φαν-
τασθῆ, ὅτι τὸ Νομισματοκοπεῖον τῶν Ἴπποτῶν, εἰς
ἢ ἐκόπησαν ἐπὶ δύο αἰῶνας τὰ μαρτυροῦντα τὴν ὑ-
ποτελείαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρ-
χίαν τῶν Ἴπποτῶν νομισματῶν, εἰμαρμένον ἦτο νὰ

χρησιμεύσῃ εἰς κατὰσκευὴν τῶν πρώτων νομισμάτων
ἀναγεννηθείσης τινὸς Ἑλλάδος; Πῶς ἐν τοσούτῳ συμ-
βᾶν ἱστορικόν. Ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης ἑλλθῶν εἰς
Ἑλλάδα ἐβουλεύσατο σὺν τοῖς σπουδαίοις ἄλλοις καὶ
περὶ συστάσεως Νομισματοκοπέου ἐθνικοῦ. Μόλις
λοιπὸν ἐπέτρεψαν αἱ περιστάσεις, καὶ παρήγγειλε τῷ
Α. Κοντοσταύλῳ, μεταβαίνειν εἰς Μελίτην δι' ἄλλας
ὑποθέσεις, νὰ προμηθευθῇ καὶ τὰς περὶ Νομισματο-
κοπέου ἀπαιτούμενας μηχανάς. Ὁ δὲ Κοντοσταυ-
λος, μεταβὰς ἐκεῖ καὶ σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Γραμ-
ματέως τοῦ Διοικητοῦ, ἐπέτυχεν νὰ ἀγορήσῃ ἀντὶ
τῆς σμικροτάτης ἀξίας ἑκατὸν λιτρῶν στερεῶν ἄ-
πάσας τὰς τοῦ Νομισματοκοπέου τῶν Ἴπποτῶν μη-
χανάς. Ὦθεν εἰς Αἴγιον συστηθέντος τοῦ Ἑλληνικοῦ
Νομισματοκοπέου, ἐκόπησαν καὶ ἐστάλησαν τῇ 28
ἰουλίου 1829 εἰς τὴν ἐν Ἄργει Ἐθνικὴν Συνέλευσιν
τὰ πρῶτα νομισματὰ τῆς ἀναγεννηθείσης πατρίδος
μας, συνιστάμενα εἰς τὸν ἀργυροῦν φαίνικα, τὸ δε-
κάλεπτον, τὸ πεντάλεπτον καὶ τὸ μονόλεπτον (α).
Ἐν τῇ μικρᾷ λοιπὸν νήσῳ Αἰγίῳ, ἐν ᾗ ἐκόπησαν
ὑπὸ τοῦ Ἀργελοῦ ψεῖδιανος ὀκτὼ αἰῶνας π. Χ. τὰ
πρώτιστα, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, νομισμα-
τὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκεῖ ὡσαύτως προωρισμένον
ἦτο νὰ κοπῶσι μετὰ εἰκοσιεὶς αἰῶνας καὶ τὰ πρῶ-
τίστα τῆς νεωτέρας.

Παραθέτομεν, μετὰ τὰς συντόμους ταύτας εἰ-
δήσεις, τὸν κατάλογον τῶν Μαγίστρων τοῦ Τάγμα-
τος· ἀκολουθῶν δὲ καὶ τὸ μέρος τὸ νομισματικόν.

**Χρονολογικὸς πίναξ τῶν ἐν 'Ρόδῳ χρηματι-
σάντων Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ Τάγμα-
τος τῶν Ἴπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.**

1 Φούλκων de Villaret	1309-1340
2 Ἡλιὸν de Villeneuve	1349-1346
3 Διόδωτος de Gozo	1346-1353
4 Πέτρος de Cornillan	1354-1355
5 'Ρογέριος de Pins	1355-1365
6 'Ραϊμούνδος Borenger	1365-1374
7 'Ροβέρτος de Julliac	1374-1376
8 Ἰωάννης-Φερδινάνδος de Heredia	1376-1396
9 Φιλίππερος de Naillac	1396-1421
10 Ἀντώνιος Fluviano	1421-1437
11 Ἰωάννης de Lustic	1437-1454
12 Ἰάκωβος de Milly	1454-1464
13 Πέτρος 'Ραϊμούνδος Zaccosta	1464-1467
14 Ἰωάννης Βαπτιστῆς Orsini	1467-1476
15 Πέτρος d' Aubusson	1476-1503
16 Ἐμμέριος d' Amhoise	1503-1512
17 Γουίτδων de Blanchefort	1512-1513
18 Φαβρίκιος de Carretto	1513-1524
19 Φίλιππος de Villiers de PHe	1524-1522.

Adam
Οἱ Ἴπποταὶ κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Κύπρῳ
δικαιολογίαν των, ἀνευ κυριαρχικῆς ἐξουσίας ὄντες, δεῦ-

(α) Ὁσα Κοντοσταύλου τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ νεκροφθυσίων
φραγματῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίῳ Νομισματοκοπέου. Σ.λ. 261-262.

ἠδύνατο νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομι-
σματῶν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς 'Ρό-
δον ἀπῆλθον διαφόρα κυριαρχικὰ δικαιώματα, καὶ
ἐντεῦθεν ἤδη ἀρχεῖται ἡ πολιτικὴ βαρύντης καὶ τὸ
κράτος τοῦ Τάγματος. Ὦθεν ἐν 'Ρόδῳ κατὰ πρῶτον
ἐξήσκησεν ὁ Μέγας Μάγιστρος Φούλκων de Villaret
πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ
κόπτειν νομισματὰ.

Ἐν τῷ συγγράμματι Pratica della mercatura, γε-
γραμμένῳ περὶ τὸ 1330 ὑπὸ Φραγκίσκου Balducci Pe-
golotti (α), εὕρισκον ἴλιαν σπουδαίας καὶ ἀκριβοῦς
εἰδήσεις περὶ τοῦ εἰς 'Ρόδον ἐν χρήσει συστήματος
τῶν νομισμάτων καὶ σταθμῶν, ἐξ ὧν μανθάνομεν
ἐντελῶς τὰ ὀνόματα, τὸν σταθμὸν, τὴν ποιότητα
τοῦ μετάλλου, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ γνωστά
τῆς Ἑνετίας νομισματὰ ἀναλογίαν τῶν νομισμάτων
τῶν Ἴπποτῶν.

- Ἰδοὺ δὲ τί λέγει ὁ Πεγολόττης·
« Il peso di Rodi è
a Migliaja il Migliajo è Cantara 4, 1/23 di Rodi.
a Cantara il Cantaro è Ruotoli 400
a Ruotoli il Ruotolo è Occhie 42.
a Occhia l'Occhia è Once 6, 2/3.
a Libbro la Libbra è Once 12, e altresì la Lib-
bra è Pesì 79.
a Once l'Oncia è Pesì 6 e Carati 44.
a Peso il Peso è Carati 24.
a Marchi il Marchio è Once 8 di Libbra.

« Spendesi a Rodi una moneta d'argento, che si
batte a Rodi, che si chiama Gigliati, e sono di lega
d'once 41 e starlini 3 d'argento fine per libbra, ed
entranc in uno marchio di Rodi 37 a conto, e la
Zecca di Rodi ne rende pure 55 1/2 a conto per
marco, e spendesi a Rodi per Carati 46 l'uno, di
Danari 2 di Rodi per un Carato, e di Carati 24 per
un Bisante, e di Soldi 4 di piccioli per un Bisante.
« E spendesi a Rodi un'altra moneta d'ariento, che si
chiama Aspri, che sono di lega once . . . d'argento
fine per libbra, e mettesi l'uno per Danari 46, cioè
per Carati 8 l'uno; sicchè i tre dei detti Aspri si
contano per un Bisante di Rodi.

« Ragionasi che vaglia il Fiorino d'oro a Rodi comu-
nalmente Bisanti 6 e Carati 46 di Rodi, di Carati
24 di Rodi per un Bisante, e di Danari 2 piccioli
per un Carato.

« Mars uno d'argento al peso di Rodi fa in Cipri
Mars uno appunto.

« Mars uno d'argento di Venezia fanno in Cipri
Mars uno e Starlini 10, 5/8.

« Sicchè Mars 100 di Venezia fanno in Cipri Mars
106 e once 5 e starlini 2 1/2, d'once 8 per un
Mars e di 20 starlini per un'oncia di Cipri.

(α) Τὸ συγγράμμα τοῦ Pegolotti πληρῶς ἐλάλησεν τὸν Γ'
τόμον τοῦ συγγράμματος « Della decima e di varie altre sta-
vozzo imposto dal Comune di Firenze, » τ. λ. Lisbona e Luc-
a, 1745-1746.

« Oncia una a peso d'oro di Venezia fa in Cipri pesi
7 e carati 1/7.
« Grossi 102. 2/3 d'argento conati nuovi di Vene-
zia, come escono dalla Zecca, fanno Mars uno in
Cipri.»

- Ἦτοι·
α Ὁ σταθμὸς τῆς 'Ρόδου λογιζέται·
» εἰς Χιλιάδας ἡ χιλιάς ἰσοδυναμεῖ πρὸς Καν-
τάριον 4, 1/23 τῆς 'Ρόδου
» εἰς Καντάρια τὸ Καντάριον = Ρότολα 100.
» εἰς 'Ρότολα τὸ 'Ρότολον = Ὀκκάδας 42
» εἰς Ὀκκάδας ἡ Ὀκκάς = Οὐγκίαις 6, 2/3
» εἰς Λίτρας ἡ Λίτρα = Οὐγκ. 12, καὶ
ἄλλως ἡ λίτρα ἰσοδυναμεῖ πρὸς
πέζα 79.
» εἰς Οὐγκίαις ἡ Οὐγκία = πέζα 6 καὶ Κε-
ράτια 4.
» εἰς Πέζα τὸ Πέζον = Κεράτια 24.
» εἰς Μάρκα τὸ Μάρκον = Οὐγκίαις 8 τῆς
λίτρας.

» Κυκλοφοροῦσιν ἐν 'Ρόδῳ ἀργυρᾷ τινα νομι-
» σματὰ ἐνταῦθα κοπτόμενα, ἅτινα καλοῦνται Γι-
» λιάτα. ἔχουσι δὲ ταῦτα ἀπερὸν ἀργυρὸν οὐγκίαις
» 44 καὶ στερελίνα 3 ἀνὰ ἐκάστην λίτραν, καὶ ἐμ-
» βαίνουσι 37 εἰς ἓν μάρκον τῆς 'Ρόδου. Τὸ δὲ Νο-
» μιματοκοπεῖον ἀποδίδει καθαρὰ νομισματὰ 55
» 1/2 εἰς λογαριασμὸν ἐκάστου μάρκου, καὶ ἐξο-
» δεύεται ἐν 'Ρόδῳ ἑκαστον Γιλιάτον ἀντὶ Κερατίων
» 16 ἐκ ἀναρίων 2 τῆς 'Ρόδου πρὸς τὸ Κεράτιον,
» καὶ ἐκ Κερατίων 24 πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐκ
» Σολδιῶν 4 ἐκ μικρῶν νομισμάτων πρὸς τὸ Βυζάν-
» τιον αὐτό.

» Ἐξοδεύονται δὲ ἐν 'Ρόδῳ καὶ ἕτερα νομισματὰ
» ἀργυρᾷ, ἄσπρα καλούμενα καὶ ἔχοντα ἀργυρὸν
» ἀπερὸν οὐγκίαις . . . ἀνὰ ἐκάστην λίτραν, ὧν ἕκα-
» στον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 16 ἀναρίων, τουτέστι Κερά-
» τια 8, ὡστε τρεῖς τῶν ῥηθέντων ἄσπρων λογαριά-
» ζονται ἐν Βυζάντιον τῆς 'Ρόδου.

» Ἐν 'Ρόδῳ ἰσοδυναμεῖ κοινῶς τὸ χρυσοῦν Φλωρίον
» πρὸς Βυζάντια 6 καὶ Κεράτια 16 τῆς 'Ρόδου, ἐκ
» Κερατίων 24 τῆς 'Ρόδου πρὸς τὸ Βυζάντι 3 καὶ
» ἐκ ἀναρίων 2 μικρῶν πρὸς τὸ Κεράτιον.

» Ἐν ἀργυροῦν Μάρκον κατὰ τὰ ἐν 'Ρόδῳ σταθμᾷ
» ἰσοδυναμεῖ ἐν Κύπρῳ πρὸς ἓν Μάρκον ἀκριβοῦς.

» Ἐν ἀργυροῦν Μάρκον τῆς Ἑνετίας ἰσοδυναμεῖ ἐν
» Κύπρῳ πρὸς ἓν Μάρκον καὶ στερελίνα 10, 5/8.

» Ἦστε 100 Μάρκα τῆς Ἑνετίας ἰσοδυναμοῦσιν
» ἐν Κύπρῳ πρὸς Μάρκα 106, οὐγκίαις 5 καὶ στερ-
» λίνα 2 1/2, ἐξ οὐγκιῶν 8 δι' ἑκαστον Μάρκον,
» καὶ ἐξ 20 στερελίτων διὰ μίαν οὐγκίαν τῆς Κύπρου.

» Οὐγκία μία κατὰ τὰ περὶ χρυσοῦ ἐν Ἑνετίᾳ
» σταθμᾷ ἰσοδυναμεῖ ἐν Κύπρῳ πρὸς πέζα 7 καὶ
» κεράτια 1/7.

» Γρόσσα 102. 2/3 ἀργυρᾷ τῆς Ἑνετίας, νεωστὶ
» κεκομμένα, ἰσοδυναμοῦσιν ἐν Κύπρῳ, ὡς ἐξέρχον-
» ται τοῦ Νομισματοκοπέου, πρὸς ἓν Μάρκον.»

» Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διασαφίσεων τοῦ Πεγολόττου

πηγάζει διά τὰ περι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σταθμὰ τῆς Κύπρου ἢ Ῥόδου ἢ ἀκόλουθος ἀναλογία

- 1 Μάρκον = 8 Οὐγγίας
- 1 Οὐγγία = 6 Πέζα καὶ 1/4 Κεράτια
- 1 Πέζον = 24 Κεράτια.

Καὶ ἄλλως

- 1 Οὐγγία = 20 Στερλίνα
- 1 " = 24 Δηνάρια
- 1 " = 158 Κεράτια

Ὡς δὲ πρὸς τὰ νομίσματα προκύπτει τὸ ἐξῆς σύστημα

- 2 Δηνάρια = 1 Κεράτιον
- 8 Κεράτια = 1 Ἄσπρον
- 2 Ἄσπρα = 1 Γιλιάτον
- 1 1/2 Γιλιάτον = 1 Βυζάντιον
- 6 Βυζάντ. καὶ 2/3 = 1 Φλωρίον χρυσοῦ ἢ Δουκάτον ἢ Σεκήνιον.

Τὸ Μάρκον τῆς Ἑνετίας, αὐτὸ ὅπερ ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὑπάρχει ἐν χρήσει μέχρι τοῦ νῦν, διαίρεται εἰς 8 οὐγγίας, ἐκάστη δὲ οὐγγία εἰς 144 κεράτια, καὶ ἑκαστὸν κεράτιον εἰς 4 κόκκους ὥστε 408 κόκκοι ἀποτελοῦσιν ἓν Μάρκον ἐνετικόν. Ὁ Πεγολόττης λέγει, ὅτι ἐν Μάρκον τῆς Ἑνετίας ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἓν Μάρκον τῆς Κύπρου, 10 στερλίνα καὶ 5/8 τοῦ στερλίνου, ἤτοι διά τὸ εὐκρινέστερον 8 οὐγγίας τῆς Κύπρου ἢ Ῥόδου καὶ 53, 1/8 ἑκατοστὰ τῆς οὐγγίας, ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὸ ἐνετικὸν Μάρκον. Ἔπεται λοιπὸν ὅτι τὸ Μάρκον τῆς Ῥόδου ἀναλογεῖ πρὸς κόκκους ἐνετικούς 4321, 1/16, ἢ δὲ οὐγγία τῆς Ῥόδου πρὸς κόκκους ἐνετικούς 540, 1/8.

Ἀναφέρων ὁ Πεγολόττης περὶ τοῦ Γιλιάτου, λέγει ὅτι 87 ἐξ αὐτῶν ἀπετέλουν ἐν Μάρκον τῆς Ῥόδου ὑπολογισθέντος δὲ ἀνωτέρω τοῦ Ῥοδίου Μάρκου εἰς κόκκους ἐνετικούς 4321 1/16, ἔπεται ὅτι ὁ ἀκριβὴς σταθμὸς τοῦ Γιλιάτου πρέπει νὰ ᾖ καὶ κόκκοι ἐνετικοὶ 75 26/32.

Οἱ περὶ τὰ ἐνετικὰ νομίσματα ἀσχοληθέντες ὑπελόγησαν κατὰ προσέγγισιν τὸν σταθμὸν τοῦ νομίσματος τοῦ καλομένου grosso ἢ matrapane, ἀλλ' οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε ἠδυνήθη νὰ ὀρίσῃ αὐτὸν ἐπακριβῶς. Διὰ τῆς μαρτυρίας ὅμως τοῦ Πεγολόττου δυνατόν ὡς ἐξῆς νὰ προσδιορισθῇ. Λέγει ὁ Πεγολόττης ὅτι Γρόσσον ἐνετικὸν 102, 2/3 ἀπετέλουν ἐν Μάρκον τῆς Κύπρου ὄντος δὲ τοῦ Κυπρίου ἢ Ῥοδίου Μάρκου, ὡς εἴρηται, ἴσου πρὸς κόκκ. ἐνετ. 4321, 1/16, ὁ σταθμὸς τοῦ ἐνετικοῦ Γρόσσου εἶναι κόκκ. ἐνετ. 42, 1/12.

Ὁ K. Friedlaender ἀγνοῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Πεγολόττου εἶναι ἀπ' ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος ἐκδεδωμένον, ἐξάγει ἐκ τοῦ Paciaudi τὸ χωρίον τοῦ Πεγολόττου αὐτοῦ τὸ περὶ Ἄσπρων, κεκολλωμένον ὅμως, καὶ πορίζεται ἐντεῦθεν ἐσφαλμένον συμπέρασμα. Αποβάλλει ὁ ῥηθεὶς τὸ Γιλιάτον, ἐνῶ εἶναι τὸ κυριώτερον τῆς Ῥόδου νόμισμα, ὑπολογίζει τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ Δουκάτου τῆς Ἑνετίας εἰς 18 Ἄσπρα, ἐνῶ ὡς ἀπεδείχθη ἀνωτέρω ἤξιεν 20, καὶ τέλος πάντων ἐκλαμβάνει τὸ Γιλιάτον

ὡς Ἄσπρον, ἀποδίδων οὕτω διπλάσιαν σχεδὸν τὴν ἀξίαν εἰς τὸ χρυσοῦν Δουκάτον. Ἀλλὰ τὸ χρυσοῦν Δουκάτον, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐκόπη ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1284 ὑπὸ τοῦ Δουκῆς Ἰωάννου Δανδόλου, ἐτιμᾶτο 18 Γρόσσων, ἅτινα πρὸς κόκκ. ἐνετ. 42, 1/12 φέρουσι κόκκ. 757, 1/2, τὰ δὲ 18 Γιλιάτα, τὰ ὑπὸ τοῦ K. Friedlaender ὀνομαζόμενα Ἄσπρα, πρὸς κόκκ. 75 καὶ 26/32 φέρουσι κόκκ. 1364, 5/8. Τὰ 10 Γιλιάτα ὅμως πρὸς κόκκ. 75, 26/32 ζυγίζουσι κόκκ. 758, 1/8, οἷτινες ἀνταποκρίνονται πληρέστατα πρὸς τὸ βάρος τῶν 18 Γρόσσων.

Ἄρα Γιλιάτα εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 τοῦ Πέτρου de Cornillan, τὸ ὑπ' ἀρ. 3 τοῦ Ρογερίου de Pins, καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 6 καὶ 7 τοῦ Ραϊμόνδου Bérenger. Ἄσπρα δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 1 τοῦ Ἠλιόνοιο de Villeneuve, τὰ ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 τοῦ Ρογερίου de Pins καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 9, 10 καὶ 11 τοῦ Ἰωάννου de Lastio καὶ τέλος πάντων χρυσὰ Δουκάτα τὰ ὑπ' ἀρ. 8 καὶ 12 τοῦ Ἀντωνίου Πλυνιανοῦ καὶ Ἰακώβου de Milly.

Γιλιάτα.

Γιλιάτα (Gigliati) ἐλέγοντο νομίσματα τινὰ ἀργυρᾶ Καρόλου τοῦ Β' (1285-1309) καὶ Ροβέρτου (1309-1342) βασιλέων τῆς Νεαπόλεως, φέροντα ἐν τῷ ὄπισθεν σταυρὸν πεποικιλμένον ὑπὸ κρίνων, ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ τῶν βραχιόνων τοῦ σταυροῦ κενοῖς διαστήμασι τέσσαρας ἐτέρους κρίνους. Ἐκαλοῦντο δὲ οὕτω ἐκ τῶν κρίνων (giglii), οἷτινες εἶναι τὸ οἰκόσημα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῶν τοιούτων νομισμάτων πολλὰ συνεχῶς ἀνακαλύπτονται καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Βλέπομεν προσέτι ὅτι Σαρχάνης ὁ Ἐμίρης τῆς Λυδίας ἐκοψε νομίσματα φέροντα μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὴ παραλλάσσοντα ὅμως κατ' οὐδὲν τῶν νομισμάτων Καρόλου Β' καὶ Ροβέρτου βασιλέων τῆς Νεαπόλεως. Ἡ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν λοιπὸν ἀνεύρεσις τῶν μνημονευθέντων νομισμάτων, καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Σαρχάνου ἐντελεσθέντη ἀπομνημῆσις αὐτῶν εἶναι διδόμενα πείθοντα ἡμᾶς ὅπως χωρὶς ἐνδοιασμοῦ πιστεύσωμεν, ὅτι τὰ Νεαπολιτικὰ νομίσματα οὐ μόνον ἐκυκλοφόρου ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ κυκλοφορία αὐτῶν προετιμᾶτο ἄλλων συγχρόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νομισμάτων. Ἄλλως οὐδὲ ἤθελον ἀνευρίσκεισθαι ἐν ἀφρονίᾳ, οὐδ' ὁ Σαρχάνης ἤθελεν ἀπομνημῆθ' ἑαυτὸν τὸν τύπον.

Ἐκ τῶν νομισμάτων λοιπὸν τῆς Νεαπόλεως, ἂν οἱ ἱππῶται ἐμιμήθησαν ἐν μέρει τὸν τύπον ὡς πρὸς τὸν σταυρὸν τοῦ ὀπισθεν μέρους, μετεδόθη ἡ τοῦ Γιλιάτου ὀνομασία καὶ εἰς τὰ τῶν ἱπποτῶν νομίσματα, καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Φλωρεντίας, ὡς φρονεῖ ὁ K. Friedlaender.

Ἄσπρα.

Ἄσπρα ὀνομάσθησαν κατὰ πρῶτον τὰ ὑπὸ τῶν Ἀυτοκρατόρων τῆς Τραπεζούντος κοπέντα ἀργυρᾶ νομίσματα, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς δεσποζούσης δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἐπεκλήθησαν καὶ Ἄσπρα κομνηνικά. Ἀκολούθως ἡ ὀνομασία αὕτη μετέβη εἰς τὰ Βυζαντινὰ καὶ τὰ Τουρκικὰ νομίσματα.

Ἔργον μας δὲν εἶναι ἡ ἐτυμολογία, ἀλλ' ἐνίοτε δεῖται αὐτῆς καὶ ἡ νομισματικὴ. Πόθεν παράγεται ἡ λέξις Ἄσπρον; Τινὲς τῶν ἐτυμολόγων παρήγαγον αὐτὴν ἐκ τῆς λατινικῆς asper, ὅπερ σημαίνει τὸν τραχύν' ἀλλ' εὐκόλον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κατὰ νόημα συγγένεια μεταξὺ τοῦ Βυζαντινοῦ νομίσματος, λεῖου κατὰ τὴν τέχνην, καὶ τοῦ τραχέος λατινικοῦ. Ὁ K. Friedlaender ἐνεβάτευσε κάλλιον τῶν ἡμετέρων εἰς τὴν ἐτυμολογίαν, συγγενεύσας τὸ Ἄσπρον νόμισμα πρὸς τὸ Ἄσπρον χρῶμα, καὶ τὴν ἐξήγησιν δικαιολογήσας διὰ τοῦ ὄρθου ἐπιχειρήματος καὶ τῆς οὐχ ἥττον ὀρθῆς παρατηρήσεως, ὅτι οὕτως οἱ Βυζαντινοὶ ὀνόμασαν τὸ νόμισμα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀργύρου ἐξ οὗ κατεσκευάζετο, διότι ὁ ἀργυρὸς προφανῶς εἶναι λευκός, ἢ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν νεωτάτην ἡμῶν συνήθειαν Ἄσπρος. Τὸν αὐτὸν τρόπον μεταχειρισθέντες οἱ πρόγονοί μας, ὀνόμασαν τὰ χρήματα ἐν γένει ἀργύρια, παρὰ τὸ ἀργυρὸς καὶ τὸ ἀργὸς τοῦτέστι λευκός' οἱ δὲ Γερμανοὶ τοῦ Μεσαίωδος ἐκάλεσαν album μικρὸν τι νόμισμα ἀργυροῦν. Εἰς τὰς Βυζαντινὰς αὐτοῦ Μελέτας ὁ Ζαμπέλιος συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Κοραῆ ἐτυμολογῆσας τὴν λέξιν Ἄσπρος ἐκ τοῦ ἀσπίλος, τοῦτέστι καθαρός, στιλπνός, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ λατινικοῦ candidus (α).

Ἀναφέρων ὁ Πεγολόττης τὰ Ἄσπρα, λέγει μὲν ὅτι ἐκυκλοφόρου αὐτὰ, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἀκόπτοντο ἐν Ῥόδῳ, ὡς διηγεῖται περὶ τῶν Γιλιάτων. Ἡ παρὰ τοῦ ἀκριβοῦς Πεγολόττου λοιπὸν παράλειψις αὕτη μὲ παρακινεῖ νὰ εἰκάσω, ὅτι τὰ Ἄσπρα ἦσαν ξένα νομίσματα, ναίμην κυκλοφοροῦντα ἐν Ῥόδῳ, μὴ ἐνταῦθα ὅμως κοπτόμενα. Πιθανὸν νὰ ἦσαν τὰ Ἄσπρα τῶν Ἀυτοκρατόρων τῆς Τραπεζούντος. Πρέπει δὲ νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι αὐτὰ εἶχαν ἐκτεταμένην τὴν κυκλοφορίαν (καθόσον περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἐκόπτοντο εἰς μέγαν ἀριθμὸν), ἀφοῦ ὁ ὅποιος κατεδαπάνη ὄλον τοῦ τὸν βίον χύμων δακρύων ποταμῶν, καὶ τὸν Κλαυσίον ἐκείνον Ἡράκλειτον, ὄχι μὰ τὴν ἀλήθειαν, πολὺ φρονιμώτερον τοῦ Ἀγγλοῦ παράφρονος, ὅλοι οἱ ἔχοντες σῶας τὰς φρένας πιστεύουσιν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὅτι ἡ εὐθυμία ὠφελεῖ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν. Ἐὰν ἄρα κατορθῶναι, ὡς βεβαιόνης, νὰ τέρπω τοὺς ἄλλους, πράττω ὠφελιμώτερον σοῦ, ὡς τις ἀενάως ἠρηνολογῶν ὡς ὁ φιλόσοφος Ἡράκλειτος ἢ καὶ ὡς ὁ κάποιος τῆς Βηθλεέμ, ἀνασπᾶς καὶ τῶν ἄλλων τὰ δάκρυα. Δὲν τὸ ἔπαθα ἐσχάτως ἐγὼ ἐξ αἰτίας σου; Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν πολυαναγιώσκω ἐγγωρίους ἐφημερίδας, ὄχι, ἀπαγε ἐνεκα ἀδιαφορίας, ἀλλὰ δι' ἄλλους λόγους γνωστοῦς εἰς ἐμέ. Ὅταν ὅμως εἶμαι εἰς τὰ ξένα ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ ἐπὶ κεφαλίδος ἀριθμοῦ τοῦ φύλλου,

Χρυσὰ Δουκάτα.

Τὰ χρυσὰ λεγόμενα Δουκάτα ἢ Σεκήνια, τὰ γνωστὰ ἄχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα φλωρία βερετικὰ, ἐκόπησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ ὑπὸ τοῦ Δουκῆς Ἰωάννου τοῦ Δανδόλου τῷ ἔτει 1284, καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ κόπωνται ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ τελευταίου Δουκῆς Δουδοβίκου Μανίνου. Τὰ νομίσματα ταῦτα, ὄντα ἐκ χρυσοῦ ἀπέφθου καὶ ἔχοντα ἀληθῆ τὴν ἀξίαν, ἀπέκτισαν τοσαύτην ὑπόληψιν ἀπανταχοῦ, ὥστε πολλὰ κράτη τῆς τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀπεμιμήθησαν

(α) Ὁ παρώνυμος Δουκάγιος, εἰς τὸ περὶ Βυζαντινῶν νομισμάτων πηγήματός, ἔγραψεν διόλιπον κεφάλαιον διασαφίζων τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν Ἄσπρων. De Imperat. Constantinum. Dissert. § XCVI.

τὸν τύπον. Ἀπεμιμήθησαν δὲ αὐτὰ καὶ οἱ ἱππῶται, πρῶτος τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ Διδόταος de Gozo, ὅστις εἰς μόνον τὸ ἐμπροσθεν τοῦ νομίσματος ἀπεμιμήθη τὸν ἐνετικὸν τύπον, ὁ δὲ Ἀντώνιος Fluviano, ὡς ἐν οἰκείῳ τῷ τόπῳ θέλωμεν εἰδεῖ, ἐκοψε νόμισμα κατὰ πάντα ὅμοιον τοῦ χρυσοῦ ἐνετικοῦ Δουκάτου, ἐπιθεὶς ὅμως ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Δουκῆ τῆς Ἑνετίας τὸ ἴδιον ὄνομα.

(ἔπεται συνέχεια.)

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ἈΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

Πρὸς τί, μ' ἐλεγέ τις τῶν ἡμετέρων ἐφημεριδογράφων, (ἦτο δὲ ἐκ τῶν τῆς σφοδρότερας ἀντικλιτεύσεως,) πρὸς τί γράφεις δασκίς ἀποδημεῖς τὰς ἀναμνήσεις σου; Ἐὰν μιμούμενος τοὺς ξένους ὀμιλεῖς περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἠθῶν τῶν τόπων τοὺς ὁποίους ἐπισκέπτεσαι, ἐὰν κἂν διέδιδες πολιτειογραφικὰς τινας εἰδήσεις, ἢ παραβάλλων τὰ ἐν Εὐρώπῃ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς κατεκεραυνωδῆσαι, ὡς ἐγὼ, τὴν μοχθηρίαν τῆς ἐξουσίας, αἱ ἀναμνήσεις σου βεβαίως θὰ ἦσαν πολύτιμοι. Ἀλλ' ὅπως γράφεις, καὶ μὲν δὲν βιάζεσαι τὸν ἀναγιώστην ν' ἀναπετάσῃ ἀνω καὶ κάτω τὰς δύο του σιαγόνας, ἐξ ἐναντίας πολλὰκις διαστῆλεις καὶ ἰλαρόνης τὴν ὄψιν σου, ἀλλὰ, φίλε μου, συγχώρησον τὸ θάρρος μου, μόνον τοῦτο κατορθῶναι καὶ τίποτε περιττόν.

Καὶ φρονεῖς μικρὸν τὸ κατόρθωμα; ἀπεκρίθη' νομίζεις ἀνωφελῆ τὴν τέφρην; Ἐὰν ἐξαιρέσης τὸν τρελὸν τοῦ ἐν Λονδίῳ φρενοκομείου Βηθλεέμ (α), ὁ ὅποιος κατεδαπάνη ὄλον τοῦ τὸν βίον χύμων δακρύων ποταμῶν, καὶ τὸν Κλαυσίον ἐκείνον Ἡράκλειτον, ὄχι μὰ τὴν ἀλήθειαν, πολὺ φρονιμώτερον τοῦ Ἀγγλοῦ παράφρονος, ὅλοι οἱ ἔχοντες σῶας τὰς φρένας πιστεύουσιν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὅτι ἡ εὐθυμία ὠφελεῖ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν. Ἐὰν ἄρα κατορθῶναι, ὡς βεβαιόνης, νὰ τέρπω τοὺς ἄλλους, πράττω ὠφελιμώτερον σοῦ, ὡς τις ἀενάως ἠρηνολογῶν ὡς ὁ φιλόσοφος Ἡράκλειτος ἢ καὶ ὡς ὁ κάποιος τῆς Βηθλεέμ, ἀνασπᾶς καὶ τῶν ἄλλων τὰ δάκρυα. Δὲν τὸ ἔπαθα ἐσχάτως ἐγὼ ἐξ αἰτίας σου; Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν πολυαναγιώσκω ἐγγωρίους ἐφημερίδας, ὄχι, ἀπαγε ἐνεκα ἀδιαφορίας, ἀλλὰ δι' ἄλλους λόγους γνωστοῦς εἰς ἐμέ. Ὅταν ὅμως εἶμαι εἰς τὰ ξένα ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ ἐπὶ κεφαλίδος ἀριθμοῦ τοῦ φύλλου,

(α) Ἡ Περιεργία φερόμενος ἐπισκέφθη τὸ φρενοκομεῖον τῆς Βηθλεέμ, εὖρον δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπον ὑπεργήρον, καθύμνον ἐντὸς στενοῦ δωματίου, καὶ στραγγίζοντα τὰς γερῆς τοῦ ὑποκαμίου του, ἐξ ὧν ἀπέσταζε νερὸν κατὰ γῆι. — Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐτάθη ἐκεῖ, μοι εἶπεν ὁ φρενοκόμος, δὲν ἔπαυσα νὰ κλαίῃ' καὶ ἐπειδὴ τὰ χεῖρά του δὲν ἔπαυον εἰς τὸ νὰ σφραγίζῃ τὰ δάκρυά του, κατὰβρέχει καὶ τὰ ὑποκάμια του αὐτὰ, τὰ ὅποια μετὰ ταῦτα στεγνύναι ὅπως βλίπεις. (Ἰδὲ Πανδ. φυλλῶδ. 20. σελ. 608.)

και τελειώνω εις τόν υποπόδιον υπεύθυνου συντάκτην. Φαντάσθητε λοιπόν εις όποιον κοπετόν παρεδόθην έπεθεώρετε εις τήν Γαλλίαν έν σου φύλλον, όπου έπεθεώρετε τήν 27ην έτος, σέ είδα λέγοντα ότι ή Ελλάς κατήντησε Σόδομα και Γόμορα παρανομίας και άτιμίας, ότι μικροί, μεγάλοι, υπάλληλοι, ιδιώται, όλοι εξηχερώθησαν, (ήχι, δόξα τή Θεώ, έως ένός, χάρις εις τόν συντάκτην τής εφημερίδος σου,) ότι όλοι άρπάζουν και κλέπτουν, ότι πάν αίσθημα φιλοπατρίας εξέλιπεν, ότι ούδέν δημόσιον έργον γίνεται, ότι τά σχολεία παρέλυσαν, ή θάλασσα επάγωσεν, ό άήρ επήχη και αποπέμπει θανατηφόρον δυσωδίαν, ότι... ότι... και πού ν' απαριθμή τά τόσα ότι σου; Πόσους κρουνοίς διακρούων έχουσα ή ταλαίπωρος! να γίνη τοιαύτη τρομερά πανωλεθρία και στοιχείων αλλοίωσης έντός τών δεκαπέντε ήμερών καθ' ός έλειπον από τάς Αθήνας!...

Τίς λοιπόν τών δύο ήμῶν ό ωφέλιμότερος; αὐ ό κινῶν τά δάκρυά μου, ή εγγύ ό κινῶν τόν γέλωτά σου; Ο γελῶν δέν στερεΐται ποτέ τό στόμα του, αλλ' ό κλαίῶν χάνει τό φῶς του, και δέν βλέπει, οίμαι! οὐδ' αυτό τό σύρμα τοῦ τηλεγράφου τό εξακοντίζον από Σύρας και Πειραιῶς εις Αθήνας τάς σπουδαιότατας τῶν διπλωματικῶν ειδήσεων.

Η επίπληττεις πρὸς τούτους ότι δέν γράφω ως οι ξένοι περιηγηται τάς αναμνήσεις μου. Οι ξένοι, φίλε μου, γράφουσι κατά δύο τρόπους, ή, ως συνήθως οι Άγγλοι, Ημερολόγια, ή, ως οι Γάλλοι και άλλοι, Περιηγήσεις και Αναμνήσεις. ο πρώτος μοι φαίνεται ευκολώτερος, αλλ' όχι τῆ ἀληθεία και πολλά διδασκτικός ή και ερεθιστικός τῆς περιεργείας. Άνοιξον, παραδείγματός χάριν, τήν περιήγησιν τοῦ Lord Carlisle, και δά ιδῆς άδικακόπως επαναλαμβάνόμενα ταῦτα και τά τοιαῦτα. 3 Δεκεμβρίου, εγγύθην εις τήν οίκίαν τοῦ Κυρίου... ή Δεκ. απόψε έπια τέί με τήν Κυρίαν... ή Δεκ. σήμεραν υπήχη εις τόν περίπατον. ή καιρός ήτον ορατός. 6 Δεκ. σήμεραν βρέχει και κάθηναι πλησίον τῆς εστίας τακτοποιῶν τά ξύλα... Προτιμώτερον, κατ' έμέ, τά τοιαῦτα ήμερολόγια να εγκαταβιώσιν εις τά χαρτοφυλάκια τῶν συγγραφεῶν, ή να βλέπωσι τό φῶς δια τῶν ὀφθαλμῶν τῆς βιβλιοθήκης σου. Θέλεις δέ να μάθης ὅποιος και ό δεύτερος τρόπος; Αποβάς ποτε ξένος περιηγητής εις Σύραν επεσκέφθη οικογένειαν Ελληνικήν, τήν ὁποίαν έτυχε να επισκεπτόνται πολλοί τῆν ήμέραν εκείνων, οίτινες εισερχόμενοι εὐλιθῶν τό ὠτίον τοῦ νεωτέρου υιοῦ τοῦ οικοδεσπότη. Και συ μέν έννοεις δια τί τό εὐλιθῶν. αλλ' ό κολός σου περιηγητής δημοσιεύσας μετ' ὀλίγον τάς αναμνήσεις του έλεγε πρὸς τοῖς άλλοις, ότι εις τήν Ελλάδα προσαγορεύονται οι άνθρωποι ξεριζώνοντες τά αυτία των.

Τό 1854 Γάλλος φίλος μου, εκ τῶν μελῶν τῆς έν Αθήνας Σχολῆς, μοι διηγείτο ότι ελθόν ποτε εις Ζακύνθον, είδαν ότι αι γυναίκες εφόρου καθ' ὄδον προσωπεία. Επανελθὼν δέ εις τό ἀντιπέλιον έγραψέ πρὸς εφημεριδογράφον εις Παρισίους, ότι δια τήν ζηλοτυπίαν τῶν συζύγων τῆς Ζακύνθου αι γυναίκες

ξερίζονται φοροῦσαι μορμολύκεια. — Άθλιε! άνέκραξε δυτικός τις επίσκοπος συνεπιβάτης τοῦ Γάλλου ιδῶν κατά τύχην τήν επιστολήν, δέν ήλθεν εις τόν νοῦν σου ότι οι Έλληνες έχουσι άποικρέα; — Ίδαν δέν έβλεπον, επρόσθεσεν ό περιηγητής, τήν επιστολήν μου ό αρχιερεῦς, δέ εξεδιδετο φέρουσα φαρδύ πλατύ τό δνομά μου.

Άκουσον και τρίτον παράδειγμα, δν και αυκολώτατον να τά πολυπλασιῶσιν επ' άπειρον. Ο πλοίαρχος τοῦ Λουράβεως, δια τοῦ ὁποίου επέστρεψα εσχάτως εις Αθήνας, έλεγεν ὁμιλῶν περὶ τῆς Περιηγήσεως τοῦ Theophile Gautier, ότι όλον τό περὶ Χίου άρθρον του είναι ψευδές. διότι όχι μόνον δέν επεσκέφθη τήν νῆσον, (ό πλοίαρχος αὐτός τόν έφερε τότε εις Κωνσταντινούπολιν,) αλλά και ότε διέβησαν παρ' αὐτήν ήτο νύξ βαθεΐα, και εκείνος εκοιμάτο ὕπνῳ βαθύτατον.

Εκ τούτων έννοεις ότι ή περιγραφή τῶν ήθῶν και τῶν εθίμων τῶν ξένων εθῶν άπαιτεΐ, πλὴν τῆς φιλαλληθείας, τῆς ὁποίας φρονῶ ότι δέν στεροῦμαι, πολυχρόνιον διατριβήν μεταξῦ αὐτῶν, γινῶσιν ακριβῆ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, ὅπως μη έρμηνεύωμεν, ώ; προχθές κληποις σου συνάδελφοις τό feu le roi, ή εν πύρι βασιλεύς, ενή ό βασιλεύς απέθανεν εις τό στρώμα του χωρίς κλῆν να τόν εγγίση τό πῦρ, συμπαρατριβήν συνεχῆ μετ' ὄλων τῶν κλάσεων τῆς κοινωνίας, και τῶν μεγάλων και τῶν μικρῶν, και σύγτονον μελέτην αὐτῶν. Μη έχων καιρόν μηδ' άργύριον να πράξω ταῦτα, άφες με κλῆν να ξελαρωῶ τό μέτωπόν σου.

Και ταῦτα μέν έλεγον πρὸς τόν εφημεριδογράφον μου. αλλά φεῦ! φοβοῦμαι σήμεραν ότι οὐδέ λεπτήν ρυτίδα τοῦ προσώπου του θα κατορθώσω να εξομαλύνω. διότι αὐτήν εκείνην τήν ήμέραν καθ' ήν άνεχώρουν μετὰ σπουδῆς εξ Αθηνῶν ὅπως προφθάσω και άσπασθῶ ισάδελφον ψυχρῶραγοῦντα, επέθηνκα τελευταίον φίλημα εις ένδεκαετῆ άνεψιθῶν πλήρη χαρίτων, αναμίζοντα προῶρος τά ὅσα μετὰ τῆς κόπης τοῦ ἀειποθήτου πατρός μου. τό άλγος τῆς ψυχῆς μου με παρηκολούθει άμειλικτον μέχρι Παρισίων, όπου εσφόδρυνεν αὐτό ή άπαισία εἰδῆσαι ότι πρὸ μιᾶς μόνον ήμέρας απέθανεν εκείνος, από τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου επευδον ν' ακούσω και τελευταίον γενναία ὑπερ τῆς πατρίδος μου λόγια. Ο ναύαρχος Λάγκες ήγάπη ειλικρινῶς τήν Ελλάδα, και τοῦτο ιδίως κατέστησεν αδιאלότους τοῖς δεσμοῦς τῆς μετ' αὐτοῦ φιλίας μου. Ίδαν περὶ τῆς συμπαιθείας του ταύτης εδίσταζε τις εξ ήμῶν, μοι ήτον εὐκόλον να ὑπομνησθῶ και τῶν περὶ τῶν ήμετέρων ελευθεριῶν αγῶνων του, και τῶν άλλων αγῶνων τῶν ὑπερ τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς 1' Σεπτεμβρίου, ή και να φέρω εις μαρτυρίαν τό περιεχόμενον τῶν πολυπληθῶν πρὸς έμέ επιστολῶν, όπου ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ τῆς προσφιλοῦς αὐτοῦ Ελλάδος (my dear Greece). Αλλ' επειδή πάντες συνομολογοῦσι τό ακραιφνές αίσθημα τοῦ άνδρός, άρκεί να καταδειξῶ μίαν μόνην περίστασιν, άγνωστον μέν έν γένει, καταξέλεγγουσαν δέ τήν σύνεσιν και τόν φιλελληνισμόν του. Οτε

τόν χειμῶνα τοῦ 1848 έστῆλξεν ό Πάρκερ μετὰ στόλου εις Πειραιά, ό εγγενής φίλος μου. μοι έμήνησεν ότι ένόσφ διακρεΐ ή δυσάρεστος αὐτή διαφορά δέν θέλει μοι γράφει. Έσήμενεν άρα τοῦτο άποδοκιμασίον τῆς πράξεως, τήν ὁποίαν και αὐτό τό κοινοῦ τῆς Άγγλίας κατέκρινεν; ή καρδία μου, καλῶς γνωρίζουσα εκείνον, τό επιστευσεν. αλλά και αὐτός έσπευσε μετὰ τό τέλος τῆς βίας να διασκεδάση και τόν ελάχιστον διαταγμόν, επιστεΐλας μοι τήν 26 Μαρτίου (Ε. Ν.) τοῦ 1850 έτους ταῦτα:

« Φίλιτατε φίλε!

» Χαίρω εις άκρον ότι αι περιστάσεις δέν έμποδίζουσι πλέον τό να λάβω τῆν ευχάριστήν να σοι γράψω. Απὸ καρδίας δέ συμμερίζομαι ὅλα τά αίσθηματα ὅσα έρμηνεύεις δια τῆς πρὸς με επιστολῆς σου.

» Ὅλοι αὐται αι περιπλακαί ὑπῆρξαν φυσική συνέπεια τῆς μεγίστης απάτης εις ἣν ὑπέπεσαν φαντασθέντες ότι ή Ελληνική κυβέρνησις έμελλε να ενδώσῃ ἀμέσως εις τάς ήμετέρας αίτήσεις, ὑποστηριζόμενας ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ Κ. Ουίλλιαμ Πάρκερ. Οὐδέ ήπόρησα ποτέ ἐπὶ ζωῆς μου τόσον, ὅσον ότε ήκουσα παρὰ τοῦ Λόρδου Νορμανθῦ έν Παρισίοις ότι ό ήμέτερος στόλος μετέβαινεν εις Αθήνας. διότι πρὸ ὀλίγου μόνον είχον ιδεί τόν Λόρδον Πάλλμερστον. ει δέ και ἐπὶ πολλήν ὥραν συνωμιλήσαμεν περὶ Ελλάδος, οὐδέ κλῆν νύξιν μοι έδωκε περὶ τοιαύτης προέσεως.» (α).

Η επιστολή αὐτή έξηγεΐ δια τί ό Λόρδος Πάλλμερστον άνεκάλεσε πάντη άπροσδοκίτας τόν ναύαρχον Λάγκες, πρέσβυν ὅντα έν Αθήναις. Σκοπόν έχων να εκβιάσῃ τήν Ελληνικήν κυβέρνησιν, ενόμιζε, και δικαίως, ασυνετόν τό να μεταχειρισθῇ ὄργανον τῶν άποδοκιμαζόντων τήν πράξιν.

Αναγγέλλων μοι αλλοτε (8 Ιουλίου 1850) μετὰ χαρᾶς τήν ὑπὸ τῶν Βουλῶν κατάκρισιν τῆς πρὸς τήν Ελλάδα διαγωγῆς τοῦ Άγγλικῦ ὑπουργείου, « Βεβαίως, έλεγεν, αι εν τῆ Βουλῆ τῶν κοινοτήτων συζητήσεις καθ' ός εθροιάμειυσαν άρχαι φιλελευθεροί, σέ παρηγόρησαν.» (β).

Πολλάκις μετὰ πολλῆς μάλιστα αὐστηρότητος κατεκρίθη έν Αθήναις τό πολιτεύμα τοῦ αειμνήστου

(α) « Carlton Terrace.

» Mars 26—1850.

» My dear friend, I am very glad that circumstances no longer prevent my having the pleasure of writing to you. I enter most heartily into all the sentiments expressed in your letter of me... All these complications have been the natural consequences of the great mistake of imagining that the Greek government would yield immediately on our demands, being supported by Sir William Parker's fleet. I never was more astonished in my life than when I heard from Lord Normanby at Paris that our fleet was to go to Athens, for I had seen Lord Palmerston only a short time before, and though we spoke a great deal about Greece, he did not even alluded to any such intention.»

(β) « The debate in the House of Commons will have consoled you, for liberal principles have triumphed.»

εκείνου φίλου τῆς Ελλάδος. αλλ' οι μέν κατήγοροι παραθλέποντες πόσον ήγωνίζετο ὑπερ αὐτῆς, ελησμώνουν ότι ήτο ὑπερτῆς ξένης δυνάμεις. οι δέ φίλοι του εγίνωσκον ότι είποτε εσφαλλε, πηγήν εΐχον τά σφάλματα αὐτοῦ ὑπερβάλλοντες ζήλον ὑπερ τῆς πατρίδος, τήν ὁποίαν επεθύμει να βλεπή προβαίνουσαν δια σιδηροδρόμου. α Φρονῶ, μοι έλεγε τό 1857 έτος ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του μετὰ κατανύξεως εμφαινούσης ὀλίπην διότι απεχαιρέτιζε δια παντός τήν Ελλάδα, ότι οὐ μόνον τήν πατρίδα, αλλ' οὐδέ τόν ελάχιστον τῶν συμπολιτῶν σου ήδίκησα κατά τήν πολυχρόνιον έν αὐτῆ διατριβῆν μου.»

« Πρὶν ή αναχωρήσω εκ τῶν Ελληνικῶν θαλασσῶν, μοι έγραψεν εκ Νεοκαστροῦ τήν 25 Σεπτεμβρίου 1857, ήθέλησα να δείξω πρὸς τοῖς αξιωματικούς τοῦ στόλου μοι τό πεδῖον τῆς μάχης, ἣτις δέν συνετέλεσεν ὀλίγον εις τήν απελευθέρωσιν τῆς μηδέτης μου Ελλάδος.»

Τοιοῦτος φίλος τῆς Ελλάδος είναι οὐχ ήττον παντός άλλου αξίος τῶν πόθων αὐτῆς.

Τήν θλιθεράν λοιπόν άγγελίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ λαβὼν έν Παρισίοις, παρέμεινα ένταῦθα όπου δύο ζητήματα επησχόλουν τά πνεύματα. τό τῆς δικῆς τοῦ κόμητος Μονταλαμβέρτ, και τό τῆς βαπτίσεως τοῦ Ιουδαίου Μορτάρρα. Η περὶ ταῦτα και μάλιστα ή περὶ τό πρώτον θεριμότης τῆς κοινῆς γνώμης ήτο μάλλον δριμύεια. διότι, καταργηθείσης από τοῦ 1852 έτους τῆς περὶ τάς πολιτικές συζητήσεις ελευθερίας, τό φιλελευθερόν και ὄξυ τῶν Γάλλων πνεύμα επήλαμβάνεται μετὰ προθυμίας παντός άντικειμένου, καθ' ό δύναται να δείξῃ ότι δυσκόλως φέρει τήν στέρησιν τῶν αρχῶν τάς ὁποίας αὐτό διέσπειρε και ενεφύτευεν εις τήν άλλην Εὐρώπην. Αλλά και πρὸς τόν ξένον διαβάτην, τόν επισκεφθέντα αλλοτε, ως εγγύ τήν Γαλλίαν, και ιδόντα ότι και ό κείρον τήν κόμην, και ό ὀψοπόλης, και ό ήλιος, και ό άχθοφόρος. αὐτός συνεζήτουν ακαλύτως τά περι κυβερνήσεως και τά περι νόμων, ὄδυνηρά φαίνεται ή ενεστῶσα περὶ τό λόγειν έγγρατέα. Συνεχῶς άρα μοι ήρχοντο κατά νοῦν οι στίχοι οὔτοι τοῖς ὅποιος έγραψεν ό Casimir Delavigne πρὸ τοῦ 1830 έτους:

- « Paris l' appelle au seuil d'un temple
- » Le Grec, dans nos murs arrêté,
- » Sur l' autel voit la Liberté,
- » Mais c' est un arbre qu' il contemple.
- » Semblable à ces dieux inconnus
- » A ces images immortelles,
- » Dont les formes sont encore belles
- » Dont la divinité n'est plus.»

Εὐτυχῶς, πρὸς τόν ξένον Έλληνα δέν δίδεται και τό δικαίωμα τοῦ να εφαρμόσῃ εις τοῖς καθ' ήμᾶς Γάλλους και τό έτερον τοῦτο δίστιχον τοῦ φιλέλληνος ποιητοῦ:

- « Il vit Rome et pas un Romain
- » Sur les débris du Capitole.»

Και πρόχειρος απόδειξις αὐτοῖς ό κόμης Μονταλαμ-

βέρε. Ο κόμης Μονταλαμβέρτ, οδίνος τὸ ὄνομα καὶ ἄλλως ἐν ἦτο ἀγνωστον παρ' ἡμῖν, ἀπεθανατίσθη ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ τοῦ φερωνόμου αὐτοῦ προμαχῶνος, ἐδημοσιεύσαν ἄρθρον διὰ τοῦ Correspondant, ἐν ᾧ δηγεῖται μὲν τὴν βουλευτικὴν πάλιν τὴν γενομένην κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ἐλλεμβορόυ ἀποδοκιμασίαν τῆς περὶ δημοσίεως πράξεως τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰνδιῶν, καταδεικνύον ὁμῶς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἢ μᾶλλον ἀποθεῶν τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἀγγλικῆς ἔθνους, στιγματίζει διὰ σιωπηλῆς συγκρίσεως τὸ καθεστῶς πολιτεύμα τῆς ἰδίας πατρίδος· θεωρῶν δὲ τὴν περὶ τὴν συζήτησιν ἐλευθερίαν, καὶ μάλιστα τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ τύπου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ, « ὡς τὴν ἀνωτάτην δυνάμιν τῆς Βρεττανικῆς κοινωνίας, ὡς τὸν καιριώτατον ὅρον τῆς ὑπάρξεως καὶ τὴν πρωτόστην ἐγγύτησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, » φαίνεται λυπούμενος ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἢ αὐτῇ ἐλευθερία. Αὐτὰ ταῦτα ἐπρέσβευσαν πρὸ τοῦ κόμητος Μονταλαμβέρτ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι αὐτοῦ συμπολίται, οἳ οὐ Thiers καὶ ὁ Odillon Barrot· ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος, μὲν περιελθόντες εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὁ μὲν περιέσπειρε τὸν τύπον διὰ τῶν ψηφισμάτων ἐκείνων τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ δὲ καὶ ὅπως ἀπηγόρευσε τὰ κοινὰ συμπόσια, ὑπὲρ ὧν καὶ ὁρόνου θεμέλιον εἶχε κλονήσει πρὸ μικροῦ. Μὴ ἀρα ἢ περὶ τὰς συζητήσεις ἐλευθερίας ἀπέφρατος καὶ ἀπερίοριστος (inimense et illimitée), ὅπως φησὶ αὐτὴν ὑπάρχουσαν ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ κόμης Μονταλαμβέρτ, εἶναι καὶ νῦν ἐτι ἀνοίκειος εἰς τὴν Γαλλίαν; Ἡ λύσις τῆς ἀπορίας δὲν ἀποκτείνεται εἰς ἐμὲ· ἀλλ' ἐγκριτὸς τις Γάλλος, φίλος τῆς ἐλευθερίας συζητήσεως, μοι ἔλεγεν ὅτι ἡ ἐλευθεροτυπία μᾶλλον ἀρμύζει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν· διότι, « ἡμεῖς μὲν, προσέθετο, δὲν ἔχετέ τι σαλευθῆναι τὰς βάσεις αὐτὰς τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν Γαλλίαν ὁμῶς διαιρουμένην ὑπὸ ζήτημάτων ὅποια τὰ περὶ δυναστείας καὶ περὶ εἰδους κυβερνήσεως, ζητημάτων φερόντων, ὡς εἶδομεν, μετ' ἐαυτῶν ἀναστατώσεις καὶ σπαραγμούς, εὐκόλως ἀναφλέγεται καὶ εὐκολώτερον καταφλέγει τῆς διχονοίας τὸ πῦρ ἡσυχίας ἀναφρίσκειται ὑπὸ τοῦ τύπου. »

Πρὸς ταῦτας τὰς δύο γνώμας σπεύδω νὰ προσθέσω καὶ τρίτην, τὴν ὅποιαν οὐ μόνον ἐπικυροῦ ἢ ἐξοχος πολιτικὴ δεξιότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχος σοφία τοῦ εἰπόντος αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἀκαταγώνιστον καθιστάνει ἢ μακροτάτη αὐτοῦ πείρα καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον φρονῶ ὅτι ἡρισμὸν ἀκριβέστερον τῆς ἐλευθεροτυπίας, καὶ δέξαν ὀρθότεραν περὶ αὐτῆς, θεμελιουμένην ἐπὶ πραγμαμάτων, οὐδεὶς ἄλλος ἐξέθετο. Ἴδου αὐτή·

« La liberté de la presse, cette oragouse garantie de la civilisation moderne a déjà été, est et sera la plus rude épreuve des gouvernements libres, et par conséquent des peuples libres eux-mêmes qui sont grandement compromis dans les épreuves de leur gouvernement, puisqu'elles ont pour conclusion dernière, s'ils y succombent, l'anarchie et la tyrannie. Gouvernements et peuples libres n'ont qu'une façon honorable et efficace de vivre avec la liberté

de la presse ; c'est de l'accepter franchement sans la traiter complaisamment. Qu'ils n'en fassent ni un martyr ni une idole ; qu' ils lui laissent sa place sans l'élever au dessus de son rang. La liberté de la presse n'est ni un pouvoir dans l'État, ni le représentant de la raison publique, ni le juge suprême des pouvoirs de l'État ; c'est simplement le droit, pour les citoyens, de dire leur avis sur les affaires de l'État et sur la conduite du gouvernement : droit puissant et respectable, mais naturellement arrogant et qui a besoin, pour rester salutaire, que les pouvoirs publics ne s'abaissent point devant lui, et qu' ils lui imposent cette sérieuse et constante responsabilité qui doit peser sur tous les droits pour qu'ils ne deviennent pas d'abord séditions, puis tyranniques » (α).

Ἄλλ' ὅποιαιδήποτε καὶ ἐν ὧσιν αἱ περὶ τύπου γνώμαι, οὐδὲν ἦττον τὸ ἄρθρον τοῦ κόμητος Μονταλαμβέρτ δεικνύει ἀσθεστον πόθον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, μίσην ἀνάθεκτον κατὰ τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ ἀματρον φιλοπατρίαν. Γεγραμμένον μετὰ πολλῆς κρίσεως καὶ ἐμπειρίας, ἀκαταμάχητον περὶ τὸν συλλογισμόν, θερμὸν καὶ φιλοκέρτομον τὴν ἐκφρασιν, ἐπαγωγότατον δὲ καὶ περὶ τὸ ὕφος, εὐκόλως ἀνεμόχλευσε τὰς καρδίας τῶν Γάλλων εἰς ἃς καθέσθαι ἀκοίμητος ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἠπόρησα ἀρα μαθῶν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας πρῶτος ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου τούτου ἐνήχηθη εἰς τὸ δικαστήριον· διότι οὐδὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ δημοσιευθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεκίνησε τοσοῦτον τὰ πνεύματα καὶ διατάραξε τὴν ἐξουσίαν. Δις ἐδικάσθη καὶ δις κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Πλημμελειοδικείου καὶ τοῦ Ἐφετείου, εἰ καὶ τὸ δεύτερον μετερῶθυμίσθη ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον ἢ ἀπόφασις· τὰ πλήθη εἶχον σωρευθῆ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν γενομένων δεκτῶν δι' εἰστηρίων ὑπῆρξεν ἐλάχιστος. Πύλλοι καὶ ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων ζητήσαντες ἄδειαν εἰσόδου ἀπέτυχον, καὶ μὲν ὁ ἐνθερμώτατος τῶν συνηγόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνδοξος τῆς Γαλλίας συγγραφεὺς, ὁ γέρον Βιλ-λεμαιν, κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῆ ἀποταθείς πρὸς τὸν ἔτερον τῶν δικηγόρων τοῦ ὑποδίκου, τὸν εὐγλωττον Βερρίέρ. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων μικρὰν ἀλληλογραφίαν θέτω ἐνταῦθα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου, ὡς δεικνύουσαν τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν χάριν τοῦ Γαλλικοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐπιστολικῶν ἐγγράφῳ ὑπὸ τοῦ αἰτούντος, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Κ. Βερρίέρ.

« Mon cher confrère, autre fois quand Patru plaïdait, Chapelain était toujours à l'audience ; vous qui valez mieux que Patru, ne pouvez-vous pas faire entrer Chapelain? »

ΠΑΝΤΗΣΙΣ.

« Mon cher confrère, aujourd'hui Patru ne peut plus faire entrer Chapelain. Quelqu'un qui vaut beaucoup mieux que Chapelain n'a d'autre ressource,

(α) Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps. Deuxième édition, Tom. I. 1858, p. 50.

s'il veut entrer, quo de s'asseoir sur le banc des prévenus ; mais vous ouvrez si bien aux autres les portes de l'académie, que je forai mon possible pour vous ouvrir les portes de la police correctionnelle.»

Ὁ Patru, ὡς δὲν ἀγνοεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἤκουσε τὴν ἸΖ' ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἀπέκρησε μάλιστα καὶ φήμην ἐμπειροῦ δικηγόρου, χάρις πρὸ πάντων εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ Racine καὶ Boileau· ὁ δὲ Chapelain εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ συγγραφεὺς τῆς Pucelle, οὐ τις τὴν ἀμουσίαν κατεστηλίτευσε ὁ σατυρικός τῶν ποιητῶν τῆς Γαλλίας.

ὄθη λάθρα ὑπὸ χριστιανῆς ὑπερέτιδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνέλαθε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πάπα ἀρχὴ μαθοῦσα τὴν βάπτισιν ἤρπασε τὸ παιδίον. Μάτην οἱ ταλαίπωροι γονεῖς, ἐπικαλούμενοι τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων δικαιώματα τῶν πατέρων, ἐζήτησαν τὸ τέκνον αὐτῶν· μάτην οἱ ἄλλοι κατὰ τὴν Εὐρώπην Ἰουδαῖοι ἀγανακτήσαντες ἐζήτησαν δικαιοσύνην καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων· μάτην καὶ ὁ τύπος, ὁ Γαλλικὸς μάλιστα καὶ Ἀγγλικὸς, ἐστήλιτευσεν τὴν παρανομίαν· ἡ σφετερισθεῖσα τὸ παιδίον ἐκκλησία ἔμεινε ἀνένδοτος.

Ἄλλ' ὁ ἐκ τῆς δίκης ταύτης κρότος ἀντήχησε βα-

Πολλὴ λοιπὸν ἐγένετο καὶ ἐπὶ πολὺ ἐξηκολούθη-

Ὁ Ναβαρχος Ἀγύρις.

ρύτερος εἰς τὴν ἀντίκορμον νῆσον· διότι, πλὴν τῶν γραφέντων ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, εἶδον, ὅτε μετὰ τινος ἡμέρας ἐπεσεφθην τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὸ ἄρθρον, καὶ τοὺς δικηγορικοὺς λόγους, καὶ τὴν βιογραφίαν, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆν τοῦ συγγραφεῖος κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων, γαλλιστὶ τε καὶ ἀγγλιστὶ ἐκδοθέντα, ἐκτεθειμένα καὶ εἰς τὰς γωνίας αὐτὰς τοῦ λονδίνου καὶ δύο ἄλλων μεγαλοπόλεων.

ὡς ἡ ἔρις, διότι πρὸς τοὺς κατηγοροὺς ὑπῆρξαν καὶ πανηγυρισταὶ τῆς ἀρπαγῆς. Ἐγὼ ὁμῶς ὁ ξένος διαβάτης ἐξέστην ἰδὼν τὴν Δύσιν ὅλην συνταρασσομένην περὶ Ἰουδαίου νηπίου, ἐνῶ πρὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν, μεσοῦντος τοῦ 19' αἰῶνος, αἰῶνος κατ' ἐσχάτην δικαιοσύνης καὶ πολιτισμοῦ, ὡς κοινῶς ἀξιοῦσιν, ἐκλείσθησαν οἱ ναοὶ τῶν Ἀνατολικῶν Χριστιανῶν ἐν Νεαπόλει καὶ Βορόλῳ καὶ Μεσσηνίᾳ, ἐδημοσύθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ εἰκόνας καὶ τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄμφια, εἰ καὶ προαιώνιον ἦσαν κτήμα (α), εὐεῖα-

Τὰ δὲ περὶ Μορτάρα, εἰ καὶ ὅπως ἀμοῖρα πολιτικῆς σημασίας, οὐδὲν ἦττον ὁμῶς συνεκίνησαν καὶ τὸν τύπον καὶ τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Μορτάρας, τέκνον Ἰβραῖων ἐν Βοωνίᾳ, ἦτο βράφος, θηλάζων ἴσως, ὅτε ἀσθενήσας καὶ κινδυνεύσας ν' ἀποθάνῃ ἐβαπτί-

(*) Ὁ μὲν ἐν Νεαπόλει καὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἠγέρθη τὴν 18' ἑκατονταετηρίδᾳ ἐπὶ Καρόλου Ε', ὑπὸ τοῦ καταφυγόντος ἐκεί Ὁμοῦ α. Παλαιολόγου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ Κερί-

στην ολόκληρον χριστιανικόν πλήρωμα ν' αρνηθῆ τὸ ἴδιον δόγμα, καὶ ἕμεις οὐδὲ φωνὴ ἡκούσθη κατὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος!

Καὶ διερχόμενοι μὲν ταῦτα τὰ πνεύματα τῶν Γάλλων· ἀλλ' ὁ Γαλατικὸς λαὸς, νεωτεροποιὸς καὶ ἀξίος, ὡς ἀνόμελιν ὁ Θεουκιδίδης τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἀγαπᾷ νὰ ἐνδιατρίβῃ περὶ τὰ αὐτὰ. Ὅθεν λησμονῶν τὸ ἐσπερας β, τι κατετάρασεν αὐτὸν τὴν μεσημβρίαν, ἀθρόος ὄρμηξ πρὸς τὰ θεάτρα. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας παριστάνετο ἐν τῷ Γαλλικῷ θεάτρῳ ὁ Οιδίπους τύραννος τοῦ Σοφοκλέους, μεταφρασθεὶς ἐμμέτρως ὑπὸ τοῦ H. Jules Lacroix. Ἐγένετο ἄρα ἐπιτυχῶς ἡ μετάφρασις; τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως, ἡ θεατρικὴ διακόσμησις ἀνεπτόρου τᾶχα τὴν φαντασίαν πρὸς τὸ ἀρχαίον θεάτρον; ἰδοὺ ζητήματα παρασσόντα ὑπὲρ τῶν ἄλλα ἐμὲ, ὅστις τοιμῶν φρονῶ, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ φιλέλληνος Φαλμεράγερ, ὅτι εἶμαι ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων. Λησμονήσας λοιπὸν καὶ μετὰ τῶν Γάλλων καὶ τὴν δίκην τοῦ Correspondant καὶ τὸν φίλτατον γόνον τοῦ Βοναπαίου Ἐβραίου, μετέβην εἰς τὸ θέατρον. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι μεταβαίνων δὲν εἶχον τὸν νοῦν ἀπὸ πλάγμων προλήψεων. Ἢ ὑπόθεσις, ἔλεγαν κατ' ἐμαυτὸν, πλὴν τῆς τελευταίας σκηνῆς καὶ ἦν ὁ ἀποτυφλωθεὶς Οιδίπους ἀσπάζεται τὰ τέκνα τοῦ, δὲν εἶναι ἀρκούντως δραματικὴ, οὐδὲ τὰ ἐπεισόδια συντελοῦσι κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ δραματικοῦ διαφέροντος διὰ τοῦτο ἐν καὶ ὁ δοκιμώτερος τῶν νεωτέρων τραγωδιῶν ἀνελάμβανε νὰ δραματοποιήσῃ τὴν Οιδίποδα τύραννον, ἢ θελεν ἀφεύκτως ἀποτύχει. Ὅποια λοιπὸν θὰ ἦτο ἡ μετάφρασις, γυμνὴ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας τοῦ ἀρχαίου στίχου, καὶ αὐτῆς ἐστὶ τῆς μαγείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης;

Τοὺς φόβους μου τοῦτους ἐπεκύρωσεν εὐθὺς ἀμέσως ὁ προλαλήσας Οιδίπους καὶ τῆς σκηνῆς ἡ διακόσμησις ὁ ὑποκρινόμενος τὸν Οιδίποδα δὲν ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν ἐγγριτοτέρων ἠθοποιῶν τῆς Γαλλίας, διότι καὶ τὸ ἦθος εἶχε μᾶλλον χυδαῖον, καὶ τὴν φωνὴν δυσχεῆ, καὶ ἄτονον τῆς ἀπαγγελίας. Ἐσοῦσθ' ἂν κατεπίσσε τὴν ψυχὴν μου ὁ πρῶτος διᾶλογος, ὥστε ἤρξισα νὰ συλλογίζωμαι ἐὰν ἔπρεπε νὰ καταδικάσω ἐμαυτὸν εἰς τεσσάρων καὶ ἐπέκεινα ὠρῶν ἀηδίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ διακόσμησις δὲν ἐξεκόνιζε τὴν ἀπλότητα καὶ τὸν θερησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχαίου,

Ὁν Ἑλλήνων οἱ δὲ ἐν Βορδῶ καὶ Μεσσηνίᾳ ἀνέκων εἰς τοὺς Ἑλλήνας ab immemorabile. Ἐγγυαί δὲ ὑπ' ἑνὸς καὶ βουλῆς Παπῶν καὶ ἑπισημάτων βασιλέων καὶ συνθήκας δι' ἃν ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἔχουσι καὶ οἱ ἕτεροι ἡμέτεροι ἐπισημοὶ ἀνεύθυνον τὴν συνείδησιν, ὡς καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ Ἑβραῖοι. Ἰδὲ πρὸ πάντων τὸ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1784 ἔτους ἐκδοθὲν ψήφισμα τοῦ βασιλέως τῶν ἄνω Σαβελίων, καὶ τὸ κατὰ Ἰανουάριον 1801, δι' ὃν ἐπικυροῦται ἡμεῖς καὶ σαφῶς τὸ δικαίωμα τοῦτο, in qua specialis manifestatio est iuris del seculo, i quali la sovranata autorità deve incoraggiare o proteggere, hau fatto conoscere. . . . Τὰ φῶτα ἄρα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἦσαν πλεῖστον ἐν Νεαπόλει ἢ παρὰ τὴν μέσσην τὴν 10'.

δράματος. Τὸ προσκήνιον καὶ ἡ θυμέλη, τῆς ὁποίας ἀληθῶς ἀμφισβητεῖται εἰσέτι ἡ θέσις, δὲν ἦσαν καλῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ οἱ χοροὶ ἀνεμιγνύοντο, παρὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, μετὰ τῶν λοιπῶν προσώπων.

Καὶ ὅμως καὶ φόβοι καὶ ἀηδία διασεκεδάσθησαν μικρὸν κατὰ μικρὸν· διότι καθόσον προέβαιναν ἡ παράστασις ἐπὶ ἤρξανε καὶ τὸ διαφέρον. Οἱ χοροὶ αὐτοί, οἵτινες ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων περιττοί, ἢ τῶν ὁποίων τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κυρίας ὑποθέσεως δὲν αἰσθανόμεθα, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθανθῶμεν, ἀναγινώσκοντες μόνον τὰ δράματα, συνετέλουν παραδόξως εἰς τὴν ἐξαψιν τοῦ πάθους· μοι ἐφαίνετο ὅτι συνάγοντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰ αἰσθήματα ὅσα διηγείροντο ἐν τῇ καρδίᾳ μου προχωρούσης τῆς παραστάσεως, συνεκεφαλαίουν καὶ ἐξέχεον διαμιᾶς αὐτὰ ἰερώτερα καὶ ἐνθερμότερα ἢνα κλονήσωσι καὶ τὰ βῆθρα αὐτὰ τῆς καρδίας μου. Κατενύγην ὅμως ὅτε ἤκουσα τὸ

« Τὸ γενεὴ βροτῶν, ὡς ἡμᾶς ἴσα καὶ τὸ μηδὲν ζῶσα; ἐναριθμεῖν. » κτλ.
Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκορυφώθη κατὰ τὴν τελευταίαν σκηνὴν τὸ πάθος, ὅτε μάλιστα ἠκούσαμεν τὸ
« Ἄ τίνα τοῦ ποτ' ἴστί . . . ἄλλ' ἡνίκα ἐν δὴ πρὸς γάμων ἦκατ' ἀμᾶς, » κτλ.

ὥστε οἱ ὀφθαλμοί μου, εἰ καὶ ἀπετυφλώθησαν ὑπὸ τῶν δακρῶν, ἔβλεπον προφανῆ τὴν συγλήνισιν τοῦ βλοῦ ἀροατηρίου, καὶ τὰς ἀκοάς μου ἐπληττον ἦχοι ὀλολυγμῶν.

Τί δὲ ἂν ἠκούομεν τὸν Οιδίποδα τύραννον περιβεβλημένον τὸν χιτῶνα τῆς βασιλίδος τῶν γλωσσῶν ἐπὶ τῶν ἐνδόξων τῶν Ἀθηνῶν χρόνων;

Ἢ μετάφρασις, εἰ καὶ μετάφρασις ἀμιμῆτου ἀριστουργήματος, μοι ἐφάνη καὶ ἀκριβῆς καὶ γλαφυρά· εἶδὲ καὶ δὲν με ἠπάτησεν ὁ ἐνθουσιάζομός, διότι δὲν ἀνέγνων αὐτὴν, φρονῶ ὅτι ὁ Γάλλος ποιητὴς μετέφρασεν ὅπως ἤξισεν ὁ σοφὸς Βιλλεμαίν, καὶ ἠσπασθῆ ὁ στρατηγὸς Φουά, ἢνα μεταφρασθῆ ὁ Δημοσθένης. « Le seul art pour traduire Demosthène serait, en le lisant beaucoup, d'arriver à le prendre sur le fait comme vous le devinez vous autres orateurs, puis de le traduire bien littéralement avec des mots expressifs qui rendissent, s'il est possible, l'ordre, le mouvement, la valeur de ses paroles et comme l'accent de sa voix » (*).

Ὅστις πῶς νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μεταφράζωνται οἱ ἀρχαῖοι καὶ πρὸ πάντων οἱ ποιηταί.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ ἀρχαίων συγγραφέων ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι μετὰ πολλῆς χαρᾶς εἶδον ἐν Παρισίῳ θεωρουμένην καὶ σήμερον τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, πλεόν ἢ παρ' ἡμῖν, ὡς συντελεστικωτάτην καὶ πρὸ πάντων καταλληλοτάτην πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ρυθμισιν τοῦ νοῦς. Πολλοὶ ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους εὐτυχῶς ἐγγνώρισα κατα-

(*) Villemain, Souvenirs contemporains, 1re partie, 2. édit. p. 423.

γίνονται ἰδίως εἰς τὴν μελέτην ταύτην. Ὁ Κ. Βιλλεμαίν ἐκείνην, ὡς γνωστόν, μετάφρασεν τοῦ Πινδάρου ἐπιδοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Κ. Δελήμιος, ἕτερος σοφὸς Γάλλος, πρὸς πολλοὺς ἐξ ἡμῶν γνωστῶς διὰ τοῦ λεξικοῦ του, προητοίμασε καὶ αὐτὸς μετάφρασιν τοῦ Πινδάρου ἐπίσης ἐπιδοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας· πρὸς τὴν ἡδὴ ἀνακαλεῖ καὶ ὑπομνηματίζει μετὰ νεανικῆς ζωρότητος, καὶ ὅλας σχεδὸν αὐτοῦ τὰς ἡμιλίαις, τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων, ἐξ ὧν μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως μετὰ κειμένου Ἑλληνικοῦ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Ἰππερδίου καὶ τὴν Ἀλεξάνδραν τοῦ Λυκόφρονος. Ὁ Κ. Egger, διάδοχος τοῦ γνωστοτάτου Boissonade ἐν τῇ Σορβόνῃ, φαίνεται ἠγάσας ἐξ ἀπαλῶν ὀνόμων τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, τὴν ὁποίαν διδάσκει μὲν μετὰ πολλῆς κρίσεως, πλουτίζει δὲ ἐνίοτε καὶ διὰ συγγραμμάτων, ἐξ ὧν εἶδομεν μίαν ἀξίαν μετάφρασεως καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς, τὴν περὶ Πολέμωνος, Στωϊκοῦ φιλοσόφου καὶ περιηγητοῦ, ἀκμάσαντος ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Ὁ Κ. de Presle, οὗ τινος τὸ περὶ τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἀξιόλογον σύγγραμμα πρὸ πολλοῦ γινώσκωμεν ἐν Ἑλλάδι, οὐ μόνον τὴν ἀρχαίαν ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴν καλλιεργεῖ, προφέρων μάλιστα ὅπως ἡμεῖς, καὶ ἐνονοῦν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδιαιτισμοὺς τῆς καθολικουμένης καὶ τοῦ μηδέποτε ἐπισκεφθεὶς χώραν Ἑλληνικῆν. Διὰ τοῦτο ἀξίας σημειώσεως θεωρῶ δύο αὐτοῦ μετάφρασεις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὸ ἡμέτερον ἰδίωμα, τὴν τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ La Rochefoucauld, καὶ τὴν περὶ τῶν χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Σιλβίου Πιλλίκου, ἢν τινα ἐπεξεργάσθη μετὰ τοῦ Κ. Delémie. Ὁ Κ. Lenormant, ἐκ τῶν διακεκριμένων τῆς Γαλλίας λογίων, ἔφορος τοῦ Μουσείου τῶν ἀρχαιοτήτων, δις περιηγηθεὶς ἄλλοτε τὴν Ἑλλάδα, ἐνεκυφεν εἰπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων καὶ πολλὰ ἐξέδωκεν ἀρχαιολογήματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἰ καὶ νεώτερος τῶν ἡλικίων, οὐ μόνον τοὺς ἀρχαίους ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν νεωτέρων συγγραφέων τῆς Ἑλλάδος ἐμελέτησε, καὶ ἀπὸ στήθους πολλὰ καὶ τὸν ἤκουσα ἀπαγγέλλοντα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἄσματα τοῦ Ῥήγα καὶ ποιήσεις τοῦ Παγκρατίου ἢ τῶν Σούτσων. Ἀέγω δὲ μετ' ἐνθουσιασμοῦ διότι εἰς ἄκρον φιλέλληνας ὁ νεανίας, συνεχῶς ὑπερασπιζόμενος ἡμᾶς καὶ ἀντικροῦσιν τὰ καθ' ἡμῶν ἐπιτοξεύομενα δι' ἐνθερμῶν λόγων ἐν τῇ Union. Ὁ Κ. Rossew St. Hilaire, καθηγητὴς ἐν τῇ Σορβόνῃ, ἐρμηνεύει τὸ ἔτος τοῦτο τὰ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων. Ὀνομάσας ποτὲ ὠραιωτάτην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν προσέθετο ὅτι ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἐγκεντρίζεται εὐδοκίμως παρ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου στελέχους (est greffée sur l'ancienne souche). Ἀλλὰ καὶ ἄλλους Ἑλληνιστὰς καὶ φίλους τῶν Ἑλλήνων εὐτυχῶς ἐγγνώρισα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Κ. Lenormant, ὅπου πολλὰ καὶ εἶδον αὐτὴν προσδρασκεῖσάν μετὰ σπανίας χάριτος καὶ προσηνοῦς ἀφελείας, καὶ προκαλοῦσαν τὴν πρὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς λατρίαν διὰ τοῦ ἰλαροῦ καὶ διαγυνοῦς αὐτῆς βλέμματος. (ἔπεται συνέχεια.)

ΤΑ ΕΝ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

ΕΘΙΜΑ (α).

—ο—

Α'.

Αἱ κηδεστία συνήθως γίνονται ἐκ συνθήκης τῶν γονέων· διότι, μὴ ὅσσης συγγωρητῆς τῆς μεταξὺ νέου καὶ νεάνιδος διακοινωνίας αἰσθημάτων, σπανίως γίνεται γάμος ἐκ συμπαθείας, πλὴν ἐὰν ὁ νέος ἐλεύθερα φρονήματα ἔχων, μὴ ὑπέλθῃ τοῖς γονεῦσιν εἰς τὰ περὶ τὸν γάμον, ἀλλὰ θελήσῃ ἢν ἡ καρδία αὐτοῦ ἐξελέξατο (ἰδὲ Τερεντίου Andria ι. 5). Ἢ νεανίας δὲ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ἔχει ἰδίαν θέλησιν, οὐδὲ καὶ ἐρωτᾶται. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· ὅθεν λέγει ἡ Ἐριμῶνα (Ἐριπ. Ἀνδρομ. 987).

« Νομίζω μὲν τὸν ἐμὸν πατῆρ ἴσος Μίριμῶν ἔξει, κοῦν. Ἐμὸν κρῖνον τάξῃ. »

Ἐνοεῖται ὅτι συμβαίνουσιν ἐνίοτε ἐξαιρέσεις.

Διεξάγονται δ' αἱ προμνηστῆσαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ προσενίας, μάλιστα δ' ἀπὸ μέρους τῆς νεάνιδος. Αἱ ἔργον τοιοῦτον ποιούμεναι ἐκαλοῦντο προμνηστριαὶ ἢ προμνηστρίδες (Πολυδ. Γ', 31), ὅπερ ὅμως ἔργον, ὡς καὶ τανῦν, οὐκ ἐνομιζέτο ἐντιμον, οὐδ' εὐπόλητον (Πλάτ. Θεαίτ. β. 150).

Ἄφ' οὗ δ' ἀμφοτέρωθεν συναινέσεσιν, ἔρχονται ἀπὸ μέρους τοῦ νέου εἰς τῆς νεάνιδος εἰς ἱερεῦς, ὁ ἀνάδοχος, ἢ ὁ μέλλων παρὰ νυμφος (κουμδάρος) τοῦ νέου μετὰ συγγενῶν, ἢν ἀρραβωνίσωσι τοὺς νέους. (Παράνυμφος δὲ γίνεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου, ἢ αὐτὸς ὁ ἀνάδοχος, ἢ ἐν ἑλλείψει τοιούτων φίλος τις). Ἄφ' οὗ δ' ὁ ἱερεὺς εὐλογῆσθαι ἀνταλλάσσονται τὰ δακτύλια· καὶ τὸ μὲν τῆς νεάνιδος δίδεται εἰς τὴν παρὰ νυμφον, τὸ δὲ τοῦ νέου κρητὸν ἐπ' αὐτοῦ ὁ παρὰ νυμφος, καὶ ἄλλος εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων καὶ πολλὰ ἐξέδωκεν ἀρχαιολογήματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἰ καὶ νεώτερος τῶν ἡλικίων, οὐ μόνον τοὺς ἀρχαίους ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν νεωτέρων συγγραφέων τῆς Ἑλλάδος ἐμελέτησε, καὶ ἀπὸ στήθους πολλὰ καὶ τὸν ἤκουσα ἀπαγγέλλοντα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἄσματα τοῦ Ῥήγα καὶ ποιήσεις τοῦ Παγκρατίου ἢ τῶν Σούτσων. Ἀέγω δὲ μετ' ἐνθουσιασμοῦ διότι εἰς ἄκρον φιλέλληνας ὁ νεανίας, συνεχῶς ὑπερασπιζόμενος ἡμᾶς καὶ ἀντικροῦσιν τὰ καθ' ἡμῶν ἐπιτοξεύομενα δι' ἐνθερμῶν λόγων ἐν τῇ Union. Ὁ Κ. Rossew St. Hilaire, καθηγητὴς ἐν τῇ Σορβόνῃ, ἐρμηνεύει τὸ ἔτος τοῦτο τὰ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων. Ὀνομάσας ποτὲ ὠραιωτάτην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν προσέθετο ὅτι ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἐγκεντρίζεται εὐδοκίμως παρ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου στελέχους (est greffée sur l'ancienne souche). Ἀλλὰ καὶ ἄλλους Ἑλληνιστὰς καὶ φίλους τῶν Ἑλλήνων εὐτυχῶς ἐγγνώρισα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Κ. Lenormant, ὅπου πολλὰ καὶ εἶδον αὐτὴν προσδρασκεῖσάν μετὰ σπανίας χάριτος καὶ προσηνοῦς ἀφελείας, καὶ προκαλοῦσαν τὴν πρὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς λατρίαν διὰ τοῦ ἰλαροῦ καὶ διαγυνοῦς αὐτῆς βλέμματος. (ἔπεται συνέχεια.)

(α) Οἱ πρὸς ἀνίερων οἰκοδομημάτων τινος ἐργαζόμενοι καὶ χελευροὶν χρεῖαν ἔχοντες. Ἀποδείχθησαν οὖν καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος τὸν γάμον τοῦτο ν, χρησιμοποιοῦντά τι ἴσως πρὸς τὴν ἀνεργίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπερ οὐ τοσοῦτους πόρους καταβάλλουσι. Καλὸν ἦν, εἰ πανταχόθεν ἐκ τῆς Θεουκιδίδος καὶ δούλης Ἑλλάδος ἐδημοσίευσεν τὰ διάφορα αἰσθητῶν, ἢ χρησιμοποιοῦσαι πόντος τοῖς συγγράμμασι καὶ διδάσκουσι περὶ τοῦ ἰδιαιτικοῦ βί. τῶν Ἑλλήνων. Διὰ καὶ προσφανῶς τὴν παρὰ νυμφον διατρέχον τὴν ἑσπαστῆ μοι Κυρίῳ Ε. Καστόρχῃ τὸ μάθημα τοῦτο ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδάσκοντι, ἢν ἀποδείξεται πάντως ὡς μὲν τὸν τεκμήριον μεγάλῃς εὐγνωμοσύνης.

(β) Ὁ μακαρίτης Βαρδαλάχης τὸ τοῦ Ἐπιφανοῦς (Κ. Ἀνδρ. Βιβλ. Ε'. 4. § 29) « κάριον διακόσμησιν οὐκ ἔχοντα μεταφράσει ἀπὸ πάντων χωρὶς χάρισμα καὶ σθένος εἰς τὴν μέσην, φέρων μάστιγαν τὸν Πολυδάκην λέγοντα « κάριον τὰ οὐκ ἔχοντα διακόσμησιν. » ἢ ἂν αὐτὰ τὰ λεπτοκάρια, ἢ μὲλλον τὰ κασπάρια διακοσμήματα. Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ πρῶτον· διότι εἰς τὸ μέρος τῶν Κερασούντων, ἄπει μὲν τῶν Κερασούντων, τανῦν δὲ μέρος τῆς Κερασούντος, ἄπει μὲν τῶν Κερασούντων πλείοσι, κασπάρια δὲ λέγεται ἐπισημαίνονται.

τας, οτινες μετά ταύτα αναχωροῦσιν. Ἐκ τούτων δὲ καὶ οὗτοι ὑστερον διανέμονται εἰς τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς. Ὅλη δ' αὕτη ἡ πράξις λέγεται ἀρραβῶν, ἢ σημάδευμα· οἱ δὲ νέοι, ἀρραβωνιαστικοί, ἢ σημάδευμένοι. Παραπλήσια δ' ἐγίνοντο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Β.

Καὶ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα οὐδέποτε συγχωρεῖται τοῖς νέοις συμπεριφορά. Καὶ σπουδάζει μὲν ὁ νέος ὅπως βλῆται τὴν μηστὴν αὐτοῦ, ἀλλ' αὕτη πάντοτε κρύπτεται καὶ ἀπὸ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο ἐκλείπει κατ' ὀλίγον.

Συμπληρωθεὶς τῆς ὀρισεύσεως προθεσμίας, ἥτις κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ παρατείνεται καὶ μειοῦται, στέλλονται πάλιν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ συγγενεῖς, ἵνα εἰδοποιήσωσιν ὅτι προσεχῶς ἄρχονται τοῦ γάμου. Τοῦτο δὲ λέγεται λόγος ἢ λογάρισμα. Καὶ τότε δὲ προσφέρονται αὐτοῖς τρωγάλια καὶ οἶνος.

Γ.

Συνήθως καιρὸς τοῦ ἔτους πρὸς γάμον εἶναι ὁ χειμῶν, ὃν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ἀφελίμον πρὸς τοῦτον (Πολιτ. Ζ. 18)· μάλιστα δὲ ὁ Ἰανουάριος, ἀντιστοιχῶν ἐν μέρει πρὸς τὸν Γαμηλιῶνα τῶν ἀρχαίων, ὀνομασθέντα οὕτω διὰ τοὺς πολλοὺς γάμους τοὺς γινόμενους κατ' αὐτόν. (Ἰδὲ Ἱστορικὴν Χρονολ. Κόμμα, σελ. 30.)

Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ γάμου Κυριακὴν κοπανίζουσι τὸν σίτον, τὸν πρὸς χρῆσιν τοῦ γάμου, διάφοροι συγγενεῖς καὶ φίλοι. Τοῦτο δὲ λέγεται κοπανίσματα, ὧν καὶ ὁ γαμβρὸς παρὰ τοῖς κοινοτέροις πρέπει νὰ μετέχη.

Ἀρχεται δ' ὁ γάμος συνήθως ἀπὸ τῆς παρασκευῆς ἢ καὶ τῆς πέμπτης· παρὰ δὲ τοῖς πλουσίοις καὶ πρότερον· ἐστὶν ὁ διαφόρους φίλους, ὁδὲ προσκαλοῦσι διὰ δελτίων. Ἐνίοτε δὲ οἱ πλουσιώτεροι προσκαλοῦσι καὶ ἀλλοθενεῖς κατ' ἰδίαν ἡμέρας. Παρὰ τοῖς μετριωτέροις δὲ καὶ πενσετέρους στέλλεται τις (συνήθως γυνή), ἵνα προσκαλέσῃ εἰς τὸν γάμον· οὗτος δ' ὀνομάζεται λαλήτης, ἢ καλεστής, ἢ καὶ καλετής. Προσφέρει δ' εἰς τινὰς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων κηρίον, ἀπὸ οὗ δίδεται παρ' αὐτῶν νόμισμά τι.

Ἀπὸ τῆς πέμπτης ἢ παρασκευῆς ἀρχεται νὰ παίζῃ ἢ λύρα (τουρκιστὶ κεμεντσέ), καὶ συγκροτοῦνται χοροί, οἵτινες γίνονται ἐν κύκλῳ, συγκροτουμένων τῶν χορευόντων. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς δ' ἡμέρας ἢ νύμφη εἰσέρχεται εἰς τὸν νυμφῶνα, ὅστις εἶναι παραπέτασμα κλειῶν γωνίαν τινὰ δωματίου. Ἔρχονται δὲ ἡδὴ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι προσφέρονται εἰς τὴν νύμφην διάφορα δῶρα· οἶον, ἐνδύματα. ζῶνην, ὑφάσματα κτλ· πρὸς δὲ καὶ κίβρα (τουρκιστὶ κυνά), δι' ἧς βάφουσι τὰς χεῖρας αὐτῆς. Τὴν παρασκευὴν πέμπουσι καὶ ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τοιαύτην, ἣν κομίζει συγγενὴς συνοδευμένη καὶ ὑπ' ἄλλων καὶ ὑπὸ λύρας. Πάλαι φέρουσά τις τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης τὴν βαφὴν ταύτην ἐπὶ κεφαλῆς, ἐχάρειεν ἐν τῇ αἰθούσῃ, τῆς λύρας παιζούσης. Τὸ ἐσπέρας ἀλείφουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας τῆς νύμφης διὰ

τῆς βαφῆς ταύτης, γυναικῶν ἀδουσῶν τραγοῦδιόν τινα ἐνὸς τῶν ὁποίων ἢ περιλήψις εἶναι αὕτη· αὐτὴ ἀπέρχεται πλέον ἀπὸ τῆς οἰκίας ταύτης· οὐ πλέον εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην δὲν ἔρχεται, καὶ ἀν' ἔρχεται, πολὺ δὲν δύνασαι νὰ διαμένῃ· καὶ τυπτοῦσάν μιν κρὰ τύμπανα (τουρκιστὶ τέφ.) Ὅλη δ' αὕτη ἡ πράξις λέγεται Κιτάγματα. Τὸ σάββατον ἀπέρχεται ἢ νύμφη εἰς τὸ λουτρόν, κεκαλυμμένη διὰ καλύπτρας, μετὰ συγγενῶν καὶ φίλων συνοδευμένη μέχρι τινὸς ὑπὸ λύρας, ὅπου λούεται, ἀδουσῶν τῶν μετ' αὐτῆς. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἀπέρχεται εἰς τὸ λουτρόν καὶ ὁ γαμβρὸς μετὰ τοῦ παρανύμφου καὶ ἄλλων πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἀδόντων κατ' ὄδον, καὶ παιζούσης τῆς λύρας. Ἐν τῷ λουτρῷ δὲ οἱ συνοδευόντες τὸν γαμβρὸν οἰνοποτοῦσιν, ἀδουσι καὶ χορεύουσι. Τὰ τραγοῦδια γίνονται καὶ κατὰ τὴν ὑποστροφὴν. — Παρὰ τοῖς δαισιδαίμοσι πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ὁ γαμβρὸς εἰς τὸν λουτρόν, δέουσι περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τεμάχιον δικτύου ὅπως προλάβωσι μαγείας. — Ἐάν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ λουτρῷ συναντηθῶσι δύο γαμβροί, πρέπει νὰ φιλήσωσιν ἀλλήλους· διότι ἄλλως πατοῦνται ἢ τοι μαγεύονται. Παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις ἢ λοῦσαι τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης ἐγένετο τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου δι' ὕδατος, κομιζομένου ἐξ ἐιδιχῆς τινος πηγῆς.

Τὸ ἐσπέρας γίνεται τὸ πλέξιμον τῆς νύμφης. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ εἰς τὰ κινήματα. Τὸ αὐτὸ ἐσπέρας ἔρχονται εἰς τῆς νύμφης ἱερεῖς καὶ διάφοροι συγγενεῖς καὶ ὁ παρανύμφος, κομίζοντες ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ δῶρόν τι, ὅπερ εἶναι σταυρὸς ἀργυροῦς ἢ χρυσοῦς καὶ φλωρίον· ἀνταλλάσσονται δὲ καὶ τὰ πρότερον δεδομένα δακτύλια καὶ ἐπιθεβαιοῦνται καὶ πάλιν ὁ ἀρραβῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ ἐν τῷ ἀρραβῶνι.

Τὴν κυριακὴν γίνεται ἡ κουρὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ παρανύμφου ὑπὸ κουρέως, ἀδομένου τραγοῦδιου τινός, τοῦ ὁποῦ ἢ ἀρχὴ εἶναι αὕτη·

- « Ἀπάνου οἱ ἦσαν βουνοὶ αἰτὸς ἐβρίχεν τὴν φωνήν —
- « Βουνά μου, χαμηλώσατε, δένδρα μου κλίνατε κορφαῖς.
- « Ὁ Κύρ γαμβρὸς ἐβρίχεται κτλ. »

Ἐπειτα πέμπονται εἰς τῆς νύμφης τὰ σινία. Εἶναι δὲ ταῦτα δύο δίσκοι, ἐφ' ὧν τίθενται διὰ τὴν νύμφην ὑποδήματα καὶ καλύπτρα, ἥτις πρότερον μὲν ἦν ἐριούχον ἢ ὑφασμα διάχυρον, καὶ ἐλέγετο τουβάκι, τανῦν δὲ εἶναι μεταξίνη (τουρκιστὶ τσαρτσάφ). Τούτους φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῆς νεάνιδες ἢ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἀφ' οὗ δὲ παρατεθῶσιν αὐταῖς τρωγάλια καὶ τράπεζα, τίθενται ἐν τοῖς αὐτοῖς δίσκοις ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης ὑποκάμισά τινα διὰ τὸν γαμβρὸν, τὸν παρανύμφον, τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἄλλους τινὰς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Ἐπειτα στολίζεται ὁ γαμβρὸς ὡς ἐξῆς. Ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, καὶ ἐνδύεται ἢ αὐτὸς ἢ ὑπὸ τοῦ παρανύμφου τὰ γαμβρῆκια του (τὰ καλά του ἐνδύματα), ἐν ᾧ δύο σειραὶ αἰδῶν ἀπέναντι ἀλλήλων ἱσταμένων ἀδουσιν ὠρισμένα τραγοῦδια· τὴν δὲ ζώνην ζώννεται ὑπὸ τοῦ παρανύμφου, ἀφ' οὗ ὁ

πατήρ, ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου ὁ πρῶτος τῶν συγγενῶν συνεπιγμένην περιφέρῃ τρίς περὶ τὸν γαμβρὸν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ στολισματος πρῶτον μὲν οἱ γονεῖς, εἶτα δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς ἀσπαζόμενοι τὸν γαμβρὸν, δίδουσι αὐτῷ δῶρόν τι. Ἀσπάζονται δὲ καὶ τὸν παρανύμφον· ἀκολουθῶν δὲ καὶ πᾶς ἄλλος τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ· ἔπειτα χορεύουσι τὸ λεγόμενον ποσσαργέλι (χορὸς ἐλικοειδῆς, ὁ παρ' ἄλλοις γερανός), ἐν τῷ μέσῳ τῶν γαμβρῶν καὶ τῶν παρανύμφων ἔχοντες καὶ ἀδόντες. Μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται εἰς τὸ νυμφόταγμα (ἵνα δηλαδὴ παραλάβωσι τὴν νύμφην ἀπὸ τῆς πατρικῆς οἰκίας). Προπορεύονται δὲ κατ' ὄδον οἱ δευδοχοὶ εἰς ἢ δύο ἢ καὶ πλείους. — Οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίωτάτους χρόνους, ὡς περιγράφει ὁ Ὀμηρὸς (ἰλ. 492—3).

« Νύμφας δ' ἐκ βαλάνων, δαίδων ὑπο λαμπομενάων, Ἥγητον ἀνά ἄστυ· πολὺ δὲ ὑβήτικος ἐβρίκει. »

Εἶτα οἱ παίζοντες τὴν λύραν (βαρβαροχυδαῖσσι λωρισσῆδες), ἔπειτα οἱ αἰδοὶ καὶ ἄλλοι· μετὰ τούτους ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ παρανύμφος λαμπαδηφορῶν, συγκροτούμενοι ὑπὸ χειρὸς ἢ διὰ μαγδυλίου. Ἀναγνωσθεὶς τῆς ἐλευσεως τοῦ γαμβροῦ ἔρχονται νὰ στολισῶσι καὶ τὴν νύμφην, ἀδόντων ὡς καὶ ἐν τῷ στολισμῷ τοῦ γαμβροῦ, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἡ νύμφη ἐνδύεται ἐν τῷ νυμφῶνι, ἢ ἐν τῷ δωματίῳ, ὅπου ὁ νυμφῶν. Ἐν τῇ αἰθούσῃ δὲ ὑποδύεται μόνον, κεκαλυμμένη ἢ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ σταλείσης καλύπτρας. — Τὸ ἔθος τοῦτο, τὸ καλύπτεσθαι τὴν νύμφην, ἦν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Αἰσχύλος (ἐν Λγάμ. 1178—9) λέγει·

« Καὶ μὲν ἢ χρῆσθε σὺκί· ἐκ καλυμμάτων Ἔσται δεδωρῶς, νεο γάμου νεο νύμφης δίκην. »

Ὁ δὲ Λουκιανὸς (Συμπ. ἢ Λαπ. 8) « Καὶ ἐν αὐταῖς ἢ νύμφη πᾶν ἀκριβῶς ἐγκεκαλυμμένη, ὑπὸ τῶν γυναικῶν περιεχομένη. » Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ τῷ γαμβρῷ νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης πρότερον, πρὶν ἢ τελειωθῇ ὁ στολισμὸς αὐτῆς, ἀλλὰ περιμένει ἐν τῇ αὐλῇ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐκλείπει βαθμηδόν, καὶ παρ' ὀλίγοις ἡδὴ γίνεται. Καθησάντες δ' ὀλίγον οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν, καὶ πίνοντες ποτήριον οἴνου, συναπέρχονται μετὰ τῆς νύμφης. Πρὶν ἢ δ' ἀπέλθωσιν, οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης, ἀσπαζόμενοι τὸν γαμβρὸν, δωροῦνται αὐτῷ δῶρόν τι ἕκαστος· ἀσπάζονται δὲ καὶ τὸν παρανύμφον. Ἔρχεται δὲ ἡ νύμφη κατόπι τοῦ γαμβροῦ, κρατοῦμένη ἀπὸ τῶν χειρῶν ὑπὸ δύο νέων. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἔμεινεν ἴσως παρὰ τῶν Ῥωμαίων, δηλοῦν τὴν τῶν Σαβίνων παρθένων ὑπ' αὐτῶν ἀρπαγὴν. Τῶν νέων δὲ τούτων ὁ μὲν πρέπει νὰ ᾖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου (δεξαμένου) τῆς νύμφης, ὁ δὲ συγγενὴς, πρῶτος ἐξαδέλφος συνήθως. Ἐνίοτε κρατοῦσιν αὐτὴν γυναῖκες. Παρὰ τοῖς κοινοτέροις, ἐν ᾧ ἢ νύμφη ἐξέρχεται τῆς πατρικῆς οἰκίας, πρέπει νὰ σφῆ τοὺς πόδας τρίβουσα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπως δῆθεν μετ' αὐτῆς συμπαρασύρῃ καὶ ἄλλα κοράσια πρὸς ἀνδρα. Ταύτης συνοδευμένης ὑπὸ πολλῶν συγγενῶν, προπορεύεται γρατὰ τις γυνὴ λαμπαδηφοροῦσα, παρα-

μάνα ἢ παρανύμφισσα καλουμένη (τοιαύτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν, ὡς φαίνεται, αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ δευδοφοροῦσα), ἧς ἔργον τὸ συμβουλευσαί τις τὴν νύμφην καθήκοντα ἄτινα ἴσως ἀγνοεῖ.

Τελεθεισῆς δ' ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς στέψεως, ὑποστρέφουσι εἰς τὴν τοῦ γαμβροῦ οἰκίαν, τῶν μὲν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ συμπορευομένων τούτω, τῶν δὲ τῆς νύμφης ταύτη (α). Καὶ πρὸ τῆς στέψεως καὶ μετ' αὐτήν, κατὰ τὴν διόδον αὐτῶν προσφέρονται οἶνος καὶ ὀπῶραι καὶ διάφορα τρωγάλια παρὰ τῶν οἰκίῶν, παρ' ἃς διέρχονται, ἱσταμένων ἐνὸς ἢ δύο ἢ καὶ πλείων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ παρὰ τῇ θύρᾳ τῆς οἰκίας, καὶ διανεμόντων αὐτὰ εἰς τὸν γαμοστόλον. Ὀνομάζεται δ' οὕτως ἕλη ἢ τῶν νεονύμφων συνοδία. Ἰσχυρίζεται δ' ἐπ' αὐτὸς ἀρῶσιον ἀπὸ τῶν οἰκίῶν συγγενῶν καὶ ἄλλων, τῶν βουλομένων. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατεχέοντο ἐπ' αὐτοὺς εἰς σημεῖον εὐπορίας διάφορα τρωγίματα (καταχύματα Σχολ. Ἀριστ. Πλούτ. 768). Ὅταν δ' ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὁ πατήρ βίπτει ἀπὸ θυρίδος ἐπὶ τοὺς νεονύμφους ἀρῶσιον καὶ νομίσματα. Ὅταν δ' ἢ νύμφη ἀναβῆσιν τὴν κλιμακὰ μέλλη νὰ πρῶθῃ, πρέπει νὰ προτείνῃ τὸν δεξιὸν πόδα, ἵνα ἢ ἢ εἰσὸς αὐτῆς αἰσία (καλοῦρβίτικος). Ἐπειτα ἢ πενθερὰ ἀσπασθεῖσαι κτυπῆ εἰς τὸ πόδι τῆς χαλκοῦν τι σκεῦος, ὅπερ γίνεται αὐτῇ δῶρον ἀναφαίρετον· δίδωσιν αὐτῇ γλύκυσμά τι, καὶ ἔπειτα ὀδηγοῦσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸν προτομασμένον νυμφῶνα. Τῶν συγγενῶν δὲ τῶν συνοδευόντων τὴν νύμφην, οἵτινες ὀνομάζονται συμπεθεροί, οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες εἰσελθόντες καθήνται εἰς ἴδια δωμάτια, κεκοσμημένα καὶ φωτισόμενα ὑπὸ λύχνων. Καθῆνται δ' αἱ γυναῖκες ἐν δωματίῳ, ὅπου ὁ νυμφῶν τῆς νύμφης (Ἀθήν. Ἰδ'. 614). Προσφέρειται τῇ νύμφῃ τροφὴ ὑπὸ τὸν νυμφῶνα, ὅπερ ἐγένετο καὶ παρὰ Ῥωμαίοις (Ἰδε Εὐτέρπ. Τόμ. Α'. Φυλλ. Κ', σελ. 23). Τοῖς δὲ συμπεθεροῖς παρατεθῆναι τράπεζα, ἥτις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο γαμικὸν συμπόσιον, ἢ γαμικὴ θοῖνα. Οὕτω δ' ἐποίουν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (ἔνθα ἀνωτέρω). Καὶ πρῶτον μὲν προπίνουσι εἰς ὑγίαν τῶν νεονύμφων καὶ τοῦ παρανύμφου· ἔπειτα δὲ ἀρχονται τῆς εὐωχίας. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ὀφείλουσιν οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς κρατήσαντας τὴν νύμφην ὄρνιθα ἢ ἀλέκτορα ἢ πρόβατον· ἄλλως δὲν ἄπτονται τῶν παρατεθειμένων βρωμάτων. Φαγόντες δὲ καὶ πίνοντες ἀνίστανται εἰς χορὸν, ὃν διακόπτουσι καὶ ἐπαναλαμβάνουσι πολλάκις. Περὶ τὸ μεσονύκτιον βάλלוσι τὴν νύμφην εἰς τὸν χορὸν, ὅτε παύει μὲν ἢ λύρα, ἀδουσι δὲ ἄνδρες ἢ καὶ γυναῖκες, τῶν μὲν ἀδόντων ἀφ' ἐνὸς, τῶν δὲ ἐπαναλαμβάνόντων τοὺς αὐτοὺς στίχους ἀφ' ἐτέρου. Τεμάχιον δὲ ἐνὸς τῶν ἀδομένων τραγοῦδιῶν εἶναι τοῦτο, ὅπερ ἐννοεῖται ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης πρὸς τὸν γαμβρὸν, προσπαλοῦντα ὅπως ἀποκτήσῃ αὐτήν·

« Πάγε, μαρτί, μαρούτσικα, τίποτε δὲν ἔχεις· Πάγε νὰ μάθῃς γράμματα, νὰ μάθῃς καὶ τὴν τέχνην. »

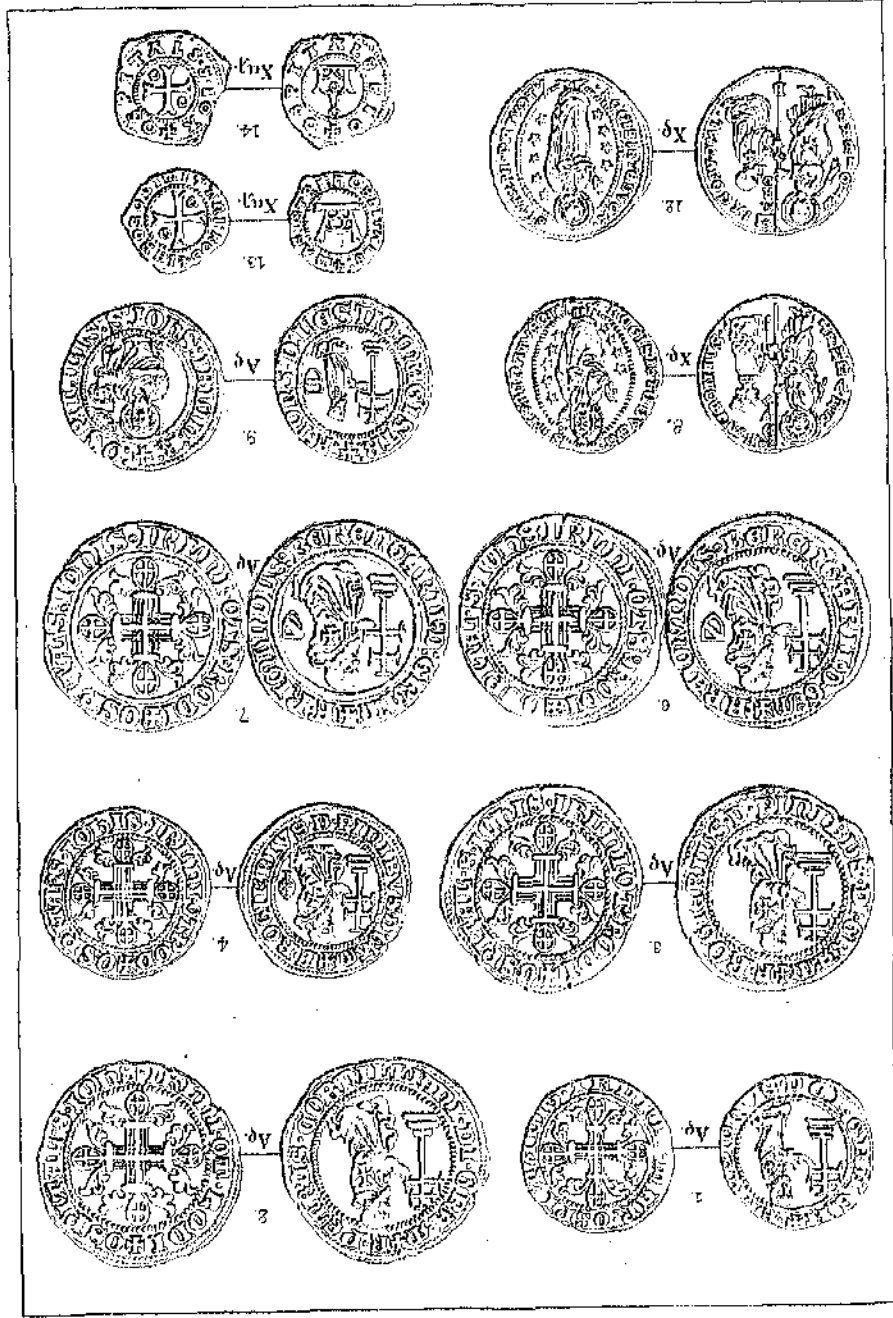
(α) Ἰδὲ ἐν ἐλίου.

Να μάθης και τὰ πράγματα, πὺς πίνουσι ἢ ἀγίνουσι
 ἅπαν τὰ μάτια πίνονται, ἢ τὰ γέλια κατεβάνει.
 Κε' ἅπαν τὰ χεῖρα ἔστην καρδίαν, καὶ ἔστην καρδίαν ἔβανει (α).
 Κάμνουσι δὲ τρεῖς γόρους. Ἐλπίει δὲ ἡ νόμφη κεκα-
 λυμένη τὸ πρόσωπον: (ἀλλὰ τοῦτο κῆρ ἔκλειπει)
 καὶ ἀπὸ τῆς μίλις μὲν χειρὸς κρατεῖ αὐτὴν ὁ γαμ-
 βρός, ἀπὸ τῆς ἄλλης δὲ εἰς τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ
 (οἱ γονεὶς τῆς νόμφης δὲν συνοδεύουσιν αὐτήν), ἢ ὁ
 παρὰνομος ἢ ἀδελφὸς αὐτῆς. Μετὰ τὸ τέλος τῶν
 τριῶν γόρων οὗτος μὲν ὁ χορὸς διαλύεται, ἄρχονται
 δ' ἄλλοι ὑπὸ λύραν, διακοῦντες καὶ μέχρι πρώτας.
 Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἐπιτρέπεται τοῖς συμπεθε-
 ροῖς νὰ ζητήσιν ὅ,τι ἂν θέλωσιν, ἢτοι ἰχθὺς ζῶντας,
 νῆσαν κτλ. (ὅ,τι ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῆ),
 ὅπερ γινώσκοντες οἱ ἐστιῶντες προετοιμάζουσιν αὐ-
 τὰ. Καὶ ἐν γένει οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν περὶ πολλοῦ
 ποιοῦνται, ὅπως μὴ δυσχερῶσιν μὴδὲν τῶν ἐ-
 στωμένων. Οἱ παριστάμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες αὐ-
 τοῖς ὀνομάζονται παραστάται. Καὶ αὐτοὶ δὲ ὁ γαμ-
 βρὸς μετὰ τοῦ παρὰνομου ἀφίλει νὰ παρίσταται
 ὁρθῶς: κἀθῆναι δὲ δι' ἀδείας μόνον τῶν συμπεθε-
 ρῶν. Περὶ τὸ λυκαυγὲς χορεύουσι καὶ πάλιν τὸ κοι-
 σαγγέλιον, τραγουδοῦντες τὸ « χάραξεν ἡ ἀνατολή
 καὶ ὁ ὑπὲρ θηλοὶ τὴν συζυγίην πίστιν. Ἐπειτ' ἀ-
 ναχωροῦσιν, ἀφ' οὗ ἀναρτήσασιν εἰς ἔξυλον μακρὴν
 διὰ κλωστῆς μῆλα, ἀπίδια, κρέας, ἰχθὺς, θρνίβα καὶ
 ὅ,τι ἂν ἄλλο εὐρωσι, καὶ στολισάντες αὐτὸ δι' ἀ-
 νημέτων κηρίων ἐξέρχονται, καὶ αὐτοὶ κρατοῦντες
 εἰς χεῖρας τοιαῦτα (ἀλλὰ ταῦτα γίνονται παρὰ τοῖς
 κοινοτέροις). Παιζούσης δὲ τῆς λύρας ἔρχονται εἰς τὴν
 αἰθρὰν τῆς νόμφης, καὶ ἐξακολουθοῦσι τοὺς χοροὺς
 καὶ τὰ τραγούδια ἐπὶ πολὺ ἔτι, μέχρις οὗ διαλυθῶσι.
 (Ἐπεται τὸ τέλος).

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΤΡΟΠΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ. Πρὸ τινων ἡμερῶν, γρά-
 φουσιν αἱ τελευταῖαι τῆς Γαλλίας ἐφημερίδας, μεταπρα-
 τῆς ἐταξίδευσεν μετὰ τῆς γυναίκος του διὰ τοῦ σιδη-
 ροδρομοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἐπώλησαν ὅλας τὰς πραγ-
 ματείας, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Σεγόραν ἐκ
 Καισαροδούρου, καὶ ν' ἀποκατασταθῶσιν ἐκεῖ. Ὁ ἀ-
 νὴρ, θέλων νὰ οικονομίσῃ τὰ ἐξόδα τῆς ὁδοπορίας
 εἶπε πρὸς τὴν σύζυγον του: « Ἄν θέλεις νὰ γείνης
 πραγματεία, καὶ νὰ ζαρωθῆς ἐντὸς κανίστρου ὥστε
 νὰ σὲ μεταφέρω ἀνεξόδως εἰς Σεγόραν; »
 Ἡ γυνὴ εὐρούσα τὴν ἰδέαν λαμπρὰν συγκατετέθη
 νὰ γείνη πραγματεία: καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἰσχυρὴ καὶ μι-
 κρά, ἐχώθη εἰς τὸ κανίστρον, τὸ ὅποιον σκεπάζει
 ὁ σύζυγος μὲ παλαιόπανον τὸ ἔφερεν εἰς τὸν σταθ-
 μόν. Συγισθόντος δὲ τοῦ κανίστρου, « 20 χιλιά-
 γραμμα! » ἀνεφώνησεν ὁ ἐπιστάτης, καὶ ἔθεσεν αὐτὸ

ἐπὶ τῆς φορτηγοῦ ἀμάξης, ἥτις ἐμελλε νὰ τὸ μετα-
 φέρῃ εἰς Σεγόραν ἀντὶ δέκα λεπτῶν.
 Εἶς Σεγόραν ἐπειδὴ ὁ μεταπρατῆς δὲν εἶχε δύνα-
 μιν νὰ ἀνασηκώσῃ μόνος τὸ κανίστρον, ἤλθεν εἰς
 βοήθειάν του εἰς τῶν φυλάκων, ὅστις ἰδὼν τὸ παρά-
 δοχον σχῆμα τοῦ κανίστρου τὸ ἐβρίψεν ἐπὶ τῶν ὤ-
 μων του ὡς ἂν ἦτο εὐτελές τι ἐμπόρευμα, καὶ ἐπρο-
 χύρει πηδῶν, οὕτως ὥστε τὰ μέλη τῆς ζώσης πραγ-
 ματείας κατεπληγόνοντο. Τοῦτο ἰδὼν ὁ μεταπρα-
 τῆς, « Εὐχαριστῶ, εἶπε, ἀπόθες τὸ κανίστρόν μου
 ἐδῶ, καὶ ἔλθε νὰ σὲ κερᾶσω. »
 Καὶ ὁ μὲν φύλαξ ἀπέθεσε τὸ φορτίον καὶ ἀπε-
 μακρύνθη, ὁ δὲ μεταπρατῆς ἀνοίξας τὸ κανίστρον
 ἠλευθέρωσε τὴν προσφιλῆ του Εὐαν. Ἀνεχώρησεν δὲ
 καὶ οἱ δύο σκιρτώντες διότι ἐπέτυχεν τὸ στρατηγί-
 μά των. Τὸ συμβᾶν τοῦτο εἶναι ἱστορικόν.
ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΔΙΚΗ. Εἰς τὰς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ
 γυναικῶν διαφορὰς τὰς ὁποίας δικάζουσιν τὰ δικαστή-
 ρια, ὁ σύζυγος κατακρίνεται συνήθως ὡς αὐστηρὸς,
 θυμώδης, βίαιος καὶ τὰ τοιαῦτα: αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι
 σπάνιαι. Εἰς τὰς σπανίας δὲ ταύτας καταλογιστέον
 μίαν, περιεργωτάτην, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωμεν τὴν πα-
 ρελθόντα Ὀκτώβριον εἰς τὰς Γαλλικὰς ἐφημερίδας.
 Τυνή τις, ἀξιόσθα ὅτι ὁ νόμος ἐπραξε κάκιστα ἀ-
 ναθεὶς εἰς τὸν ἀνδρα ἐξουσίαν οἰκογενειάρχου καὶ πα-
 τρός, ἀπεστάτησε κατὰ τοῦ κώδικος καὶ ἐνέδρυσεν ἐαυ-
 τὴν ἀπύλυτον δέσποιναν τοῦ οἴκου καὶ τύραννον τοῦ
 συζύγου της, τὸν ὁποῖον κατεδίκασεν εἰς ξηρὸν φαγὶ
 καὶ γερὸν, τὸν ἔδειρε, τὸν ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν,
 οἰκειοποιήθεισα καὶ δαπανήσασα διὰ μόνην ἑαυτῆν
 ὑπὲρ τὰς 40 χιλ. δραχμῶν κατ' ἔτος τὸν δὲ σύζυγον
 καταδικάσασα εἰς τὰ ἑξῆς:
 1—Νὰ πρῶγῃ εἰς τὸ μαγειρεῖον.
 2—Νὰ κοιμᾶται εἰς τὸ κατώγειον.
 3—Νὰ ἔχη στῶμα ἀχῦρινον.
 4—Ν' ἀλλάξῃ καθαρὰ κατὰ δεκαπέντε ἡμέρας.
 5—Νὰ φορῇ παλαιόρουγα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα
 πωλοῦσιν οἱ Ἑβραῖοι.
 6—Νὰ φορῇ ὑποδήματα παμπάλαια.
 7—Νὰ μὴν ἔχη ποτὲ λεπτὸν, μήτε διὰ ζύρισμα
 ἢ κουράν.
 Ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ζῇ χειρότερα καὶ τοῦ τελευταίου
 ὑπηρετοῦ.
 Καὶ ἐπειδὴ ὁ ταλαίπωρος σύζυγος ὁ ὁποῖος, πράγ-
 μα παράδοχον, ὅχι μόνον πνεῦμα ἀλλὰ καὶ γενναϊό-
 τητα εἶχε, διότι τὸ 1831 ἔτος ἠνδραγάθησε κατὰ
 τὴν στάσιν τοῦ σουγδοῦνου, ἐτόλμησέ ποτε νὰ ὑπο-
 βάλῃ εὐσεβᾶτως παρατηρήσεις, ἢ καλὴν τὴν σύζυγον
 ἔχυσεν ἐπάνω του ὀλόκληρον χύτραν μὲ θερμότατον
 βόφρημα, καὶ λαβοῦσα τὸ πτυάριον τῆς θερμάστρας
 κατεπλήγωσε τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας του.
 Ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ θὰ τὴν ἐχειροτόνει βεβαίως χω-
 ρὶς νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Αὐτὸς ὅμως ἐ-
 προτίμησε νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν των, ἅτινα
 κατεδίκασαν τὴν παράδοχον γυναῖκα, ἂν καὶ ὅχι
 παραδοχότεραν τοῦ ἀνδρός της.

(α) Παμπάλαια λέγεται καὶ ὁ Μόσχος (Ἐιδ. Α'. 16—17).
 « Καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἐρως ἐπίπταται (ὁ ἔρως) ἄλλον ἀπ' ἄλλου
 ἄνθρωπος ἢ τὴν γυναῖκα, ἐπὶ σπλάγχνοις δὲ κἀθῆται. »